

ЗА БУКВИТЕ

КИРИЛО МЕТОДИЕВСКИ ВЕСТНИК

ОПИСМЕНЕХЪ®

ИЗДАВА УНИВЕРСИТЕТЪТ ПО БИБЛИОТЕКОЗНАНИЕ И ИНФОРМАЦИОННИ ТЕХНОЛОГИИ • ГОДИНА XXXVII • БРОЙ 49/МАРТ 2017 Г.

З март е!

ЮНЕСКО и УниБИТ

На 13 януари 2017 г. в УниБИТ се проведе среща с проф. Бак като представител на ЮНЕСКО в областта на нематериалното културно наследство. Сангме Бак е професор по културна антропология в Университета Ханкук за чуждестранни студенти – Сеул, Корейска република. Тя има магистърска и докторска степен по културна антропология от Харвардския университет.

Целта на посещението на проф. Бак бе тя да вникне по-дълбоко във взаимовръзката на УниБИТ и Регионалният център за опазване на нематериалното културно наследство в Югоизточна Европа със седалище в София. От създаването на Центъра в края на 2010 г. досега има тясно сътрудничество между двете институции. Последната проява беше съвместен Пътуващ университетски семинар „Обмен на знания за нематериалното културно наследство на Югоизточна Европа“, Одрин, 27-29 октомври 2016 г.

Тясното сътрудничество се обуславя от факта, че в УниБИТ се създават подготвени кадри в областта на опазване и съхранение на нематериалното ни културно наследство, както и от наличието на най-активната българска катедра на ЮНЕСКО „ИКТ в библиотечните науки, образованието и културното наследство“, която е междуфакултетска катедра в УниБИТ. Именно тези са причините за включване на УниБИТ в обиколката на представителя на ЮНЕСКО.

Проф. Бак изслуша с любопитство дългия списък от съвместни дейности на Университета и Центъра, задаваше въпроси в по-специфични сфери, които тя изследва в Корея, Китай и Източна Азия – за културата и глобализацията, за храните и идентичността – и как УниБИТ и Регионалният център ги изследват и развиват на Балканския полуостров.

Основният акцент бе върху бъдещото сътрудничество на двете институции – в краткосрочен и дългосрочен план. Срещата на проф. Бак с представители на УниБИТ беше важна стъпка в оценката на работата на Регионалният център за опазване на нематериалното културно наследство. По нейните думи тясното сътрудничество, което тя е видяла между двете институции, я е впечатлило. Тя подчерта положителното си отношение към Центъра, а за УниБИТ смята, че има изключителна възможност да работи в областта на съхранението на Световното нематериално културно многообразие.

УниБИТ, EUCLID, BOBCATSSS

Проф. Таня Тодорова

На проведената среща на 25 януари 2017 г. в гр. Тампере, Финландия, на представители на университетите по библиотечно-информационни науки (БИН) – членове на Европейската асоциация за библиотечно-информационно образование и изследвания (EUCLID – European Association for Library Education and Research, <http://euclid-lis.eu/>), се проведе избор на нов Управителен съвет. След получена номинация през м. ноември 2016 г., проф. д-р Таня Тодорова – ръководител на катедра „Библиотечен мениджмънт“ при Университета по библиотекознание и информационни технологии (УниБИТ), бе избрана за член на Управителния съвет, отговарящ за връзките с обществеността на асоциацията.

В новия Управителен съвет на EUCLID влизат представители на Финландия (президент), Германия, Холандия, Испания, Чехия, Литва и България. Европейската асоциация за библиотечно-информационното образование и изследвания е неправителствена и нестопанска организация, която цели да насърчава сътрудничеството между библиотечното и информационното образование и научните изследвания в рамките на Европа, както и да бъде представителен орган, чрез който да се отстояват и популяризират интереси в библиотечния сектор. Инициативата за създаването на организацията възниква на конференция, проведена в Шутгард, Германия, на 5-6 октомври 1991 г. Представителите на 29 образователни институции от 14 европейски страни (Белгия, Великобритания, Германия, Дания, Естония, Испания, Норвегия, Полша, Унгария, Финландия, Франция, Холандия, Швейцария и Швеция) дискутират и се обединяват около виждането за поставянето на дневен ред на въпросите на библиотечно-информационните науки, образование и изследвания в Европа, ръководено и координирано в рамките на нова асоциация. Участниците избират името – Европейска асоциация за библиотечно-информационно образование и изследвания, и управителен съвет от петима членове, които дават представителност на различните части на Европа. За пръв председател на сдружението е избран Оле Харбо от Копенхаген, Дания. За постигането на своите цели

EUCLID изпълнява мисия: да улеснява процесите на обмен на студенти, преподаватели и служители между своите членове; да насърчава взаимното признаване на учебни програми или части от учебни програми; да развива сътрудничество по научноизследователски проекти, както и партньорства с други международни организации; да стимулира обмена на информация за актуализирането на учебното съдържание на програмите по БИН и за изследователските постижения; да организира срещи по теми от взаимен интерес; да насърчава взаимодействието и подкрепата между членовете на организацията; да представлява EUCLID пред европейските и други международни институции; да разгръща дейността на асоциацията в нови направления; да поддържа документален архив и да издава бюлетин за нейната дейност. Днес в EUCLID членуват над 40 европейски висши училища, в които се изучават библиотечни и информационни науки. През 2017 г. сдружението отбелязва своя 25-годишен юбилей.

Един от приносите на асоциацията е нейното дългогодишно партньорство със студент-

ската общност по БИН, с което съдейства за приемствеността, диалога и обмена на опит и идеи между различните поколения в библиотечно-информационния сектор в Европа. Под егидата на EUCLID ежегодно се организира най-престижният и мащабен симпозиум на студентите по библиотечно-информационни науки от европейските университети BOBCATSSS.

Проблематиката на симпозиумите насочва вниманието върху актуални теоретични въпроси и практически аспекти на модерната парадигма на образованието по библиотечно-информационни науки. През 2017 г. симпозиумът се проведе от 25 до 27 януари в Университета в гр. Тампере, Финландия; богата информация за събитието е достъпна на адрес: <http://bobcatsss2017.com/>. Основната тема „Подобряване на качеството на живот чрез информация“ бе интерпретирана чрез доклади и презентации в три направления: Библиотеки, Информация, Интерактивни медии. Университетът по библиотекознание и информационни технологии е пълноправен член на Европейската асоциация за библиотечно-информационно образование и изследвания от март 2014 г., което способства за обогатяването и разгръщането на формите на активно сътрудничество и присъствие в европейското образователно пространство.

Вярвам, че да си българин не е участ, да си българин е чест

Изявление на Румен Радев на церемонията по встъпването му в длъжност като президент на Република България пред паметника на Незнайния войн

Уважаеми господин Президент Плевнелиев,
 Уважаема госпожо Председател на Народното събрание,
 Уважаеми господин Министър-председател,
 Ваше Светейшество,
 Уважаеми дами и господа министри,
 Уважаеми народни представители,
 Уважаеми представители на държавните институции и политическите партии,
 Уважаеми представители на религиозните общности,
 Ваши превъзходительства,
 Господа генерали, адмирали, офицери, сержанти и войници,

За мен е огромна чест и отговорност да приема поста на държавен глава от президента Плевнелиев пред всички вас, пред представителните части на Българската армия, армия, която 13 века отстоява нашата държавност, свобода и достойнство.

Ето защо днешната церемония има своя дълбок смисъл, тя е израз на надежда за промяна, която всички очакваме, но тя е израз и на приемственост, без която няма как да се гради държавност. Искам да благодаря на президента Плевнелиев и на всички президенти досега за усилията в изграждането на демократична България. Днес сме събрани на свято за България място – Паметника на Незнайния войн, Некропола на Антична Сердика, Храм-паметника „Св. Александър Невски“. На такова място човек най-ясно осъзнава отговорността да застане начело на държава с дълбоки европейски корени, отстоявала своята свобода и бъдеще на кръстопътя на историята; за нея пожертваха живота си хиляди доблестни българи, съграждана с ума и ръцете на милиони други. За последните три десетилетия България измина сложен и труден път, изпълнен с препятствия и грешки. Разпиляхме енергия, загубихме време, но неотклонно следвахме посоката си – мирен преход към ново общество, част от Обединена Европа.

Скъпи съотечественици,

Нека заедно градим едно по-справедливо общество, основано на закона и морала, на свободата, толерантността и солидарността, общество, което не е заложник на миналото, а е творец на бъдещето, дължим го на себе си и на нашите деца, дължим го и на предците си. По пътя, осеян с нови предизвикателства, ще бъда редом с вас. Ще бъда президент на всички български граждани, независимо от партийна принадлежност, етнос и религия, президент на диалога и помирението, на сътрудничеството и баланса. Ще работя с българския парламент, с правителството, с институциите, с партиите и с гражданските организации за обединяване на усилията в намирането на най-добрите решения за България. Ще работя активно с нашите партньори за ускорената ни европейска интеграция. Но нека е ясно едно: ще бъда президент, който безкомпромисно ще отстоява правата, интересите и достойнството на своя народ. Вярвам, че имаме сили да посрещнем всякакви изпитания, вярвам в доброто бъдеще на България и на всички нас. Най-важното е да осъзнаем силата си, да повярваме в себе си и заедно да продължим напред.

Благодаря ви!

Да поставим България над всичко

Симеон II – цар на българите

Скъпи сънародници, където и да се намирате в този паметен за нашия народ ден, нека да сведем глави и да се помолим за всички, които дадоха живота си за свободата на Отечеството и пак да се замислим всички в молитва Господ да ни обедини, за да спасим България. Неведнъж българската история ни е учила, че побеждаваме, когато сме обединени. Единството ни е нужно и сега, когато трябва да възродим нашата страна след толкова много изпитания, когато искаме да я направим място за достоен живот на хората, когато за пореден път трябва да доказваме достойното си място сред другите народи. Следването на този идеал не търпи приоритет на лични интереси. Нека в тези начинания ни послужат като пример героите, чиято памет почитаме днес, които са били мъдри и смели да поставят България над всичко.

Акад. Антон Дончев

Писателят за Трети март:

СМИСЪЛЪТ Е ДА ПРОДЪЛЖИМ

Да се преклоним и да си спомним за орачите и сеячите, които паднаха в браздата на новоосвободената родна нива. Те вярваха, че идват поколения, които ще опазят класовете и зърното. Ние трябва да повярваме, че можем!!!

Скъпи сънародници,

Изпълнен с чувство на гордост и преклонение пред подвига на героите, извоювали българската свобода, бих искал да Ви поздравя по случай Националния празник – 3 март.

Тържествени дни като днешния ни помагат да отличим преходното от истински стойностното и да продължим да укрепваме здравите устои на нашето общество. Освобождението на България носи вечно послание за силата и величието, които нашият народ има, когато е единен и целеустремен за доброто на Отечеството.

139 години след историческата дата 3 март наш дълг е да бъдем не само признателни към делото на предците ни, но и да проявим отговорност като го продължим по достоен начин. Сигурен съм, че ако всички заедно положим усилия за просперитета на нашата страна, ще се справим с предизвикателствата и ще допринесем повече за благоденствието на нацията. Верен съм на разбирането, че служебният кабинет

Огнян Герджиков
 Министър-председател на Р България

има възможност да се включи пълноценно в отстояването на демократичните принципи и свободите на българските граждани, които са плод на общонационални усилия, но не са даденост веднъж завинаги. Необходима е ежедневна работа от всички, за да се развива страната ни и за да бъдем достойни наследници на предците от героичното българско минало.

Нека не стихва славата на героите

Йорданка Фандъкова
 Кмет на София

На 3 март се навършват 139 години от Освобождението на България и създаването на Третото българско царство. Една дълго изстрадана и постигната с много жертви свобода. За нея отдадоха силите и живота си плеяда наши възрожденци – учители, църковни дейци и революционери. Без тяхната активна дейност Руско-турската освободителна война нямаше да се състои. Както и без подкрепата на световната общественост за българската кауза. Свободата нямаше да дойде без хилядите жертви на руски, украински, румънски

войни и доброволци. Свят за нас е подвигът на българското опълчение.

Нека всички с преклонение си спомним за тези, благодарение на които сме тук и сега! Нека не стихва славата на героите! Те са пример, който ни задължава да работим за бъдещето на България в новия променящ се свят. Трябва да помним завета на Апостола на свободата Васил Левски: „**Времето е в нас и ние сме във времето. То нас променя и ние го променяме**“. Да го променим към по-добро!

Робство ли беше турското робство, или само национална катастрофа?

Проф. Божидар Димитров

Проф. Божидар Димитров

Около статута на българския народ в Османската империя от епохата на Възраждането до наши дни се водят яростни дискусии. Изглеждащото безусловно „турско робство“ (или иго) бе заменено за известно време след 1989 г. с „турско присъствие“, а бурното възмущение срещу тази безсмислица роди примирителното „турско владичество“ <...>.

Дискусията е безсмислена, когато спорят историци и публицисти. <...> историците не могат да употребяват „турско робство“, тъй като българите между 1396–1878 г. не са имали статута на роби, т.е. на вещи, които могат да бъдат продавани, купувани, убивани, когато собственикът им пожелае. В същото време историческият публицист има правото да използва терминология в областта на емоциите и като има предвид чудовищната дискриминация, на която са подложени българите-християни (но не и българите-мюсюлмани), да използва определението „турско робство“. Но най-лошото в този спор е, че никой не е прав. Спорът не отчита, първо, че империята, в която попадат българите в 1396 г. за 500 години, изживява промени, които я превръщат от един тип държава в друг. Различен статут има българският народ.

Османската империя наистина започва съществуването си като държава на една религия – исляма. Султанът е и шейх юл-ислям (водач на исляма), и тази му титла 3-4 века е по-важна от първата. Османските турци също са били дискриминирани по определен начин, и то доста сериозен. Между XV–XVII век те нямат право да заемат каквато и да е военна или административна длъжност в имперския държавен апарат. Те са резервирани по силата на закон само за християнски

ренегати. Това са хора или доброволно приели исляма (от покорените християнски страни и от цяла Европа), или от корпуса на аджемиогланите, в който се обучават събраните чрез кръвния данък юноши. Само част от тях стават еничари (най-тъпите), на по-умните предстои кариера в държавния апарат. От великите везири (членове на правителството) през XV–XVII век нито един не е бил турчин. Те са българи, гърци, сърби, албанци, италианци, унгарци, немци и т.н. Куриозното е, че според донесенията на венецианските разузнавачи в Истанбул през XV–XVII век, и те, еничарите, знаят своята народност и своя език. Дори един от разузнавачите моли да му се изпрати човек, знаещ славянски език, тъй като езикът, който се говори в Двора на султана, е славянски. Действително в този период всичките 11 везири са славяни – сърби, хървати и един българин, Мехмед от София. Нормално е да си знаят езика и народността, че дори и роднините си, останали християни, тъй като кръвният данък се плаща не с бебета, а с 14–16-годишни юноши. Империята не иска от тях да бъдат турци, а мюсюлмани. Но тъй като острието на ислямската държава на Балканите, и съответно колонистите в завладените територии, са турци, попаднали веднъж в турска среда, ако не самите ренегати, то потомството им се турцизира в рамките на 2-3 поколения. Там обаче, където ислямът е наложен със сила (или приет доброволно) на цели региони, българите оцеляват като езикова и етническа категория. Това са българомохамеданите. Грешка е и да се поставя под един знаменател статутът на тази част на българския народ, която запазва християнската си вяра и която е над 90% от българската етническа общност. Като немюсюлмани, българите са подложени преди всичко на верска, а оттам и на народностна дискриминация, тъй като българите-християни отъждествяват в тази епоха вярата с народността. Християнството става „българска вяра“, а мюсюлманството – „турска вяра“ <...>.

Но да се върнем на българите. Те са разделени след 1396 г. на три групи в приблизително равно съотношение. Те наистина нямат земя, освен т.нар. бащиния (градините в двора

или къщите), но могат да обработват колкото земя си поискат (или имат възможност). Най-тежко е положението на селяните, чиито данъци султанът е преотстъпил да ползват т.нар. спахии (конната войска на султана). Теоретично данъкът е само около 10% от дохода, но чрез произвол спахиите отнемат до 50% от дохода. И тъй като става дума за полски села, където човек няма къде да се скрие, производът често засяга и честта на българските християнски семейства. Съвършено друг е статутът на българското население в личните владения на султана и членове на султанското семейство, т.нар. хасове. От тях султанът набира личните си доходи. Той, естествено, е заинтересуван населението да живее добре, за да печели добре и да плаща добре. Освен това, знаейки, че от своите мюсюлмани султанът не може да взема данъци, обикновено нарежда на управителите да не допускат заселване на мюсюлмани в хасовете. Затова в цяла Странджа (разделена на три хаса с центрове Созопол, Китен и Ахтопол) не живеят мюсюлмани чак до 1856 г., когато тук-там заселват черкези и татари. Затова в Чипровци (цветето на България) всичките 600 семейства са християнски. Затова в Софийското поле турци има само в София (гарнизонът и административията), а националният спорт на шопите според Ирек през тези 500 години е бил да трепят със сопс с набити в тях пирони турски пътници, тръгнали по международния път <...>.

Още по-леко е положението на третата група от българското население. Това са селищата, в които населението е военнораздължено. На първо място, това са християните-спахии. В XV век те са около 25% от всички спахии по изчислението на проф. Бистра Цветкова и макар че броят им намалява, има ги дори в XVII век. Болярите, които възстановяват в края на XV век Крекиковския и Драгалевския манастир, в богатите си одежди като ктитори на фреските хич не приличат на роби. Населението в селищата, които охраняват проходи, важни военни пътища, строят кораби, отглеждат коне, ориз, овце, добиват сол или желязо, олово, мед, е въоръжено до зъби. А в самите селища не живее и къдрав тур-

чин. Териториите, които охраняват, се превръщат в истински свободни зони – като пътя през Странджа, охраняван от родовете Бинбелови, Згуреви и Палжекови от Факия. Или от Ветрен до Вакарел. Или от Шипка до Търново. Евлия Челеби се оплаква, че с група турски резервисти пет пъти били бити и ограбвани от габровски дървенджии българи и като се оплакали в Габрово, турският шеф на града вдигнал безпомощно рамене: „Какво да правя, макар и гяури, те са султански хора“.

Тежко е било положението на градското население. Занимаващо се със занаяти, то е трябвало при война да плаща данък „авариз и дивание“, състоящ се в изкупуването на продукцията му за държавни нужди на цени, по-ниски от себестойността на продукта. Затова под натиска на икономическата принуда много българи се помохамеданчват, за да не плащат тези данъци. Към началото на XVII век градовете, които не са султански хасове или са населени с военнораздължено население, са почти изцяло помохамеданчени и ще се побългарят чак в края на XVIII–началото на XIX век. Но всичко тече, всичко се променя. В 1839 г. Османската империя опитва да се европеизира, приемайки закони, които да направят икономиката ѝ пазарна. <...> Това е началото на катастрофата на държавата на исляма и раждането на националната турска държава. Но и на националните държави на намиращите се под османска власт християнски народи. Те се оказват в неочаквано добър изходен старт, тъй като мюсюлманите по дотогавашните закони са били само войници. Българите, гърците, сърбите, арменците и дори арабите имат богат стопански опит, тъй като през всичките тези 500 години са произвеждали, тръгували, изобретявали технологии и т.н. Затова националните им държави ще се родят по-рано от турската. А за да предадат все пак икономиката ѝ в турски ръце, младотурците в 1913 г. трябва да избият и прогонят българите, в 1915 г. – арменците, а в 1922 г. – гърците. <...> Турската национална държава бе зачената в реки от чужда кръв, така както и Османската империя. Така че спорът „робство“ или „владичество“ е напълно излишен.

И двата термина са валидни – зависи кой ги употребява. Истинската беда на „робството“ или „владичеството“ не е в това добре или зле е живял българският народ, а как и какви са били възможностите му за прогресивно развитие, т.е. могъл ли е да следва пътя на семейството на европейските народи и европейската цивилизация, към която принадлежи от VII век. Там е истинската трагедия, а не в споровете коя квалификация е правомерна – „робство“ или „владичество“. <...> Когато други европейски народи <...> имаха гимназии и университети, ние имаме само килийни училища. Захари Зограф е голям художник, но макар и живеещ в XIX век, си е един средновековен художник. <...> Но най-страшното бе демографската катастрофа. В средата на XIV век българският народ бе между най-големите европейски народи – според изчисленията на проф. Христо Гандев – 1,5 млн. души. Толкова бяха и немците, и французите, а англичаните бяха с 400 000 по-малко. Сега тези народи са по 60-80 милиона души без колонистите, изпратени в Америка, Австралия и Африка. Ние пряко сили с диаспората в близката чужбина сме 10-12 милиона души. Лишен от държавните лостове за въздействие върху демографското си състояние, българският народ загуби десетки милиони души. И частта на потурчените е може би най-малка. Демографските загуби са много по-големи в резултат на порумънчване, посърбяване, гърцизиране, русификация и украинизация на огромните емигрантски вълни или на дебългаризационни процеси по граничните зони на българската етническа общност с народи, запазили известна автономност <...> При Освобождението в 1878 г. бяхме само два милиона и този факт ни изхвърли като нация и държава от възможността сами да определяме бъдещето си. <...>

Каквото и да се каже – „робство“ или „владичество“, това, което беше между 1396 и 1878 г., си има едно точно име – катастрофа за българския народ и държава.

Откъс от книгата „Дванадесет мита в българската история“.

Трети март – велик ден за България! Ден на признателност!

Проф. Светлана Шаренкова – председател на Форум „България – Русия“

Проф. Светлана Шаренкова

Трети март е най-българският ден. Денят на възраждането на нашата държавност, денят на нашата национална гордост, на осъществяването на българската мечта. Но Трети март е и ден на славянската и православната солидарност, довели до благородната Руско-турска война. Война – уникална с това, че е освободителна на фона на хиляди завоевателни войни, водени в човешката история.

От години псевдолидери на общественото мнение се опитват да разделят и противопоставят празниците на българщината – 3 март, 24 май, 1 ноември. Сякаш без духовност и будители може да има свобода и държавност, сякаш без стремеж и утвърждаване на държавността може да има духовен, човешки, социален просперитет.

Българската държавност е на над 1300 години – една от най-старите в Европа, но без Възраждането, без Руско-турската война, без битките за православната ни същност и българската духовност днес нямаше да ни има. Спротивителните сили, стремежът за оцеляване, талантът и трудолюбието са опорите ни. Ще позволим ли да ни ги отнемат?!

Опитват се да игнорират и да изтрият от народната памет истината за нашата Освободителка – Русия. В това кошун-

ствено намерение стигнаха до тъжната крайност да лъжат младите, че под робство се е живяло добре, че поробител и поробен са съжителствали щастливо, обявиха Баташкото клане за мит, даже си позволиха да изкривяват думи и завети на най-великия българин – Апостола. Сякаш с „опорните си точки“ могат да изтрият спомена, че дължим нашата свобода както на борците, съхранили българщината през годините на мрак и робство, така и на нашите православни и славянски братя – русите. Това братство е вградено в темелите на българската държавност, в характера и генетичния код на днешния българин.

Неразумните уроци опитаха да вземат исторически реванш над духа на Паисий и го извадиха от учебниците. Зомбираха младото ни поколение с мантрите на консуматорското общество и глобализма, подтиквайки го да забравя националните си герои и идеали. Опитват се да ни убедят, че „успешната“ държава е мултикултурната държава, че „модерната“ нация е съставена от мигранти, защото така било добре за икономиката и бизнеса. Но ние знаем, че силната държава винаги е националната и суверенната държава, че успешна е нацията, в която обществото се гради на принципа на заедността, но в която хората помнят корените си и не изневеряват на извечните ценности – вяра, морал, семейство, взаимопомощ, човечност, патриотизъм.

Не им се получи!

Българският народ отговори ясно и категорично – на връх Шипка се качиха сто хиляди – млади и стари, за да се поклонят пред светинята на свободата и националното самочувствие. Свежи цветя всеки ден красят паметниците на българските опълченци и на руските освободители, воювали рамо до рамо за каузата на свободна България. Съ-

щата почит и признателност българският народ изпитва и отдава и на финландските, румънските и други воини. Българинът знае историческата истина и няма да се поддаде, ще се бори за нея, ще тачи Трети март, ще се гордее с Отецеството, ще изпитва емоцията на патриотизма.

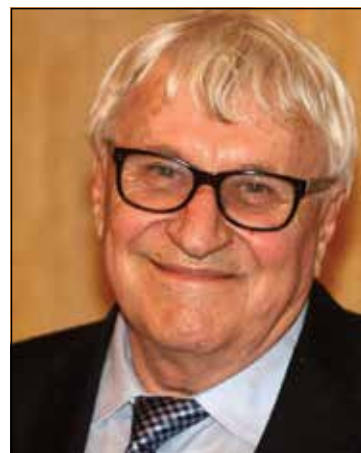
За тази кауза ние трябва да се борим. Но тази битка е всекидневна, тя не е празнично

мероприятие, не е кампаниен акт. Това е битка, завещана ни от най-великите българи, взели лично участие в нея. Именно затова духът и каузата на Трети март трябва да живеят в сърцата и да намират израз в действията ни винаги. Само след година – на 3 март 2018-а, България ще отбележи нова славна годишнина – 140 години от Освобождението. Това е най-добрият повод не

само за възраждане на силата и самочувствието на нашата държава, за патриотичен подем, за балансирана, независима и горда външна политика, за политика, чиято цел са просперитетът на българина и възраждането на добрите ни традиции. Това е и повод за всенародно честване на паметта на нашите възрожденци, на нашите герои, на нашите освободители.

Родени от книжовна емоция

Проф. Андрей Пантев

Проф. Андрей Пантев

и най-остро се изправи в защита на българите. Това беше новост като събитие. Европейският свят бе отегчен от династически комбинации и междудържавни войни, при които се осъществи обединението на Германия и Италия, от крайностите на Парижката комуна, от съюзи на императори и републикански скандали във Франция, от войните на кралица Виктория в отвъдморски пространства.

И изведнъж в такава рутинна и елитарна политическа среда възниква въпросът за съдбата на българите. По чайове, концерти, вечеринки, приеми и сказки се заговаря за тях. Българският въпрос като морална дилема става главната тема на Голямата балканска криза 1875 – 1877 г., която започна с въстанието в Босна. Анкети от местата на престъпленията, дипломатическа конференция в Цариград през декември 1876 г., проекти за устройство на бъдещата българска държава: всичко това е отзвук на един обществен порив, обединил учени, писатели, художници, клерикали. Тургенев и Достоевски, Оскар Уайлд и Антъни Тролоп, Чарлз Дарвин и Уилям Морис, целият интелектуален елит на Европа застана в сътрудничество, симпатии и подкрепа на българите. Заговаря се за „моралното здраве“ на европейското общество. Паралелно с Цариградската посланическа

конференция в Сент Джеймс хол в Лондон на 8 декември се свиква грандиозна конференция по Източния въпрос, на която присъстват 710 представители от 117 английски градове. Там са и 85 депутати от парламента, които произнасят гневни речи. Няма голям английски град, в който да не се провеждат митинги в подкрепа на българите. И така е в цяла Европа.

Това позволява на Русия да осъществи своята велика мисия на избавителка. В този случай тя осъществява идеите и идеалите на XIX век, тя е повече европейска сила, отколкото онези правителства, които възразяваха на българската независимост. Пробългарската кампания в цяла Европа „върза“ ръцете на противниците на свободна България. Гладстон победи Дизраели по отношение на идеята за национална справедливост. А и всички останали опоненти. Така че Трети март е наш. Нашите будители, книжовници, четници, въстаници и опълченци или техните сенки вървяха редом до освободителната руска армия. Това е често незримото, но реално съучастие на българския народ в епичната драма на неговото освобождение. Но ако не беше руското оръжие, прогонило завинаги турците, нашите благодетели в Европа щяха да осъществят спрямо нас само искрено и трогателно, но безпомощно оплакване. Не можем да въздишаме по Санстефанска България и да избягваме въпроса кой я е сътворил с меч и картография. Няма красиви войни. Но благородни и съзидателни войни има! Те са такива заради своята справедлива кауза. Тази война реализира саможертвите и мечтите на поколения участници в националноосвободителното движение и дело на българите. Тя донесе Трети март, открил епохата на Третата българска държава!

Инициативен комитет от авторитетни учени и общественици има амбицията да осъществи завет, даден преди повече от век

На 17 януари 2017 г. (по стар стил) деня на 185-ата годишнина от рождението на Н. П. Игнатиев бе учреден инициативен комитет от известни учени, интелектуалци и общественици за осъществяване на една идея, от далечната 1902 г. – в София да бъде поставен паметник на бележития руски дипломат и голям приятел на българския народ граф Николай Павлович Игнатиев. Такава е била волята на софийското гражданство, изразена в решение на Столична община, което по различни причини не е осъществено. Това може да стане факт сега, когато отбелязваме 185 години от рождението на граф Игнатиев, и в навечерието на 140-ата година от Освобождението – 3 март 2018 г.

Дискусионен клуб „Обществена комуникация“

Проф. Стоян Денчев и акад. Антон Дончев секунди след като големият писател дари ръкопис на „Време разделно“

През 2015 година в УниБИТ бе учреден Дискусионен клуб „Обществена комуникация“.

Бяха организирани две кръгли маси по проблемите на обществената комуникация. Първата бе в зала Тържествена в УниБИТ, а втората – в курортния комплекс „Златни пясъци“, съвместно със Съюза на българските журналисти и Факултета по журналистика и масова комуникация към СУ „Св. Климент Охридски“.

През изминалия период под егидата на клуба беше проведен цикъл от лекции „Българската духовност“, за които бяха поканени изяви личности, добре познати в социалното пространство.

Темите, по които те говориха, бяха:

- Димитър Недков – „Битката за достойнството на един народ“;
- Манол Пейков – „Моят живот като издател в България“;
- Антон Дончев – „За българската духовност“;
- Йордан Велчев – „За духовността“;
- арх. Николай и Иван Йотови – „Българската духовност и технологиите на XXI век“.

При гостуването си акад. Антон Дончев дари на УниБИТ ръкописа на своята книга „Време разделно“, който зае достойно място в събираната в Университета колекция.

В дейността на клуба са предвидени обсъждания на произведения и на съвременни български автори.

Беше представена книгата „Печатарят“ на писателката Силвия Томова, посветена на важна за нашите студенти тема, свързана с живота и делото на Яков Крайков. Преподаватели от УниБИТ изнесоха кратки доклади във връзка с темата за четенето като форма на комуникация.

Студенти от УниБИТ- участници в една от лекциите към Дискусионния клуб

Пионери в историята на Волжка България

Калин Николов

Капитан Невоструев

Елабуга. Дяволската кула – знаменитият запазен паметник от времето на Волжка България

Иван Иванович Шишкин – художникът, когото са наричали „царя на гората“, е роден на 13 януари 1832 година в малкия провинциален град Елабуга (Алабуга на татарски), Вятска губерния някога (или в Татарстан днес). Градът има древна история, а бащата на бъдещия художник, макар търговец по занятие, проявявал огромен интерес към миналото. Така например от любов към археологията, книгите и науката, той, заедно със сина си, вземал участие в разкопките с научна цел на проф. Капитан Иванович Невоструев, при които от недра на земята изникнало учудващото минало на Волжка България. Капитан Невоструев бил основен познавач на древната българска и славянската култура,

популяризирайл пръв или сред първите европейски изследователи редица текстове на Константин Преславски, Йоан Екзарх, Кирил Александрийски, проучил е преводите на Кирил и Методий... На него се позовава Иречек, а и редица учени от цял свят както тогава, така и в наше време... Над две десетилетия работи в Чудовия манастир в Москва, съставяйки седемтомното издание „Описание на славянските ръкописи в Московската синодална библиотека“. Автор е на десетки книги за древната история на Казанска, Вятска, Симбирска губерния, за древноруска литература и история на православната църква. Той бил и археограф и филолог, палеограф и историк, но преди всичко – велик и неуморим труженик, открил същността на Елабуга. Носител е на първата Ломоно-

совска премия – 1867 година. Признанието му се доказва и с факта, че през 1861 година е избран за член-кореспондент на Императорската Академия на науките, а през 1870 – за член на Сръбското научно общество в Белград и на Юго-Славянската академия в Загреб. Кой и какъв е бащата на художника Шишкин? Иван Василиевич Шишкин е бил предприемач и търговец, към което трябва да добавим и активната му обществена дейност. На два пъти е избран за кмет на Елабуга. За своя сметка през 1833 г. е построил водопровода на града. Много сериозно се занимава с разкриване на местната история – събиране на историческа информация за Елабуга, участвал е в археологически разкопки и през 1871 година публикува в Москва книгата

„Историята на град Елабуга“ – първата местна история на града и района. Въз основа на тези първи сведения за историята на града днес знаем, че през 9-10 века, когато в района е образувана българска държава, древната Елабуга е един от българските градове, които са съществували в домонголския период на руската история (това е определено въз основа на комплексни археологически и исторически данни). Художникът Иван Шишкин продължава връзките на баща си с проф. Невоструев. За него и по негови поръчки рисува панорами и фрагменти от археологическите проучвания. Цени и популяризира книгите му „О городищах древних болгарского и казанского царств“ и „Елабужские древности“.

Смята се, че Волжка България е основана около 660 г. от прабългарския кан Котраг, един от синовете на кан Кубрат. Страната обаче става независима едва след като отхвърля васалната си зависимост от хазарския хаганат в края на 9-и или началото на 10-и век. През 10-и век волжките българи разширяват територията си, като завладяват няколко фински племена и установяват търговски и дипломатически връзки с русите. Главните градове са Болгар и Сувар, между които, с развитието им като икономически и политически центрове, възниква борба за политическо надмощие. В крайна сметка тя е спечелена от гр. Болгар. През този период волжките българи приемат исляма от арабите. Според арабския пътешественик Ибн Фадлан волжко-камските българи се занимават предимно със земеделие – отглеждат зърнени култури, занимават се с пчеларство, пивоварство и др. Животновъдството също е развито – отглеждат се овце, кози, коне и др. Освен това са развити и търговията и занаятите, но техните средища са основно в два града – Биляр и Сувар. Болгар остава по-скоро политически, отколкото търговски център, тъй като той е престолният град. Най-разпространени занаяти са кожарството, дърводелството и металообработването. Волжка България поддържа търговски връзки с Русия, Китай, Византия, Иран, Средна Азия и Западна Европа.

Пейзаж на река Кама край град Елабуга. Худ. Иван Шишкин (1895)

Изучаването на цивилизациите: Път към истинската културна глобализация

Животворящото дърво на историко-културното развитие на човечеството

Проф. Александра Куманова и съавтори

Методология на изследването

Взаимното опознаване и обогатяване на цивилизациите е комплексът, представящ единствения правилен път към истинската културна глобализация на света.

През хилядолетията между западните и източните цивилизации има големи периоди на симпатия, но и на неприязън, дължащ се главно на тяхното взаимно непознаване.

Макар и с известна доза условност може да се приеме, че Западът олицетворява рационалното, логично и явно знание (захир), докато Изтокът е извор на мистичното, интуитивно и скрито знание (батин).

Не случаен е изразът *Ex Oriente lux*, защото – не само слънцето изгрява от Изток, – именно от Изток идват големите пророци като Зороастър, Христос и Мохамед, които чрез ученията си представляват своеобразни клоно на могъщото общо Дърво на историко-културното развитие на човечеството... Коренът на това дърво е единен – на религията, изкуството, науката – и той принадлежи на цялото човечество.

От интелектуална позиция философско-религиозното равнище на установяване на връзки между реалността и съзнанието е най-високото ниво на менталност, под което се структурират намиращите се в зависимост от него: метасистемни, вторично-документални, първичнодокументални и фактологични нива за физическата, биологичната и културната информационна реалност.

Като естествено разклонено от религиозните картини на света (будистка – християнска – мохамеданска), възникващи като гигантска циклоида на инфосферата през период от седем века, изниква Дървото на историко-културното развитие на човечеството, развиващо се вече 40 000 години, за израстването на което е необходим етнобиогеоценозът на 4 000 000 000 години история на геоида Земя.

Естествено вкоренен е този, така разклоняващ се ствол на религиозната култура на човечеството, в първата универсална монотеистична религия на планетата – зороастризма.

Отчитането на философско-религиозната натоваре-

ност на информацията е постмодерна рационална задача, от решаването на която зависи изграждането на съвременната неklasическа информационна картина на света, в която се установяват съответствия между продуктите на културно-ценностното съзнание (наука – литература – изкуство – обикновен живот – религия).

Рационалното включване на философско-религиозния интелектуален план в информационната картина на света в категорията „дълго време“ (израз: М. М. Бахтин) обезпечава интелектуална възможност за съотнасяне на религиозните картини на света (Авеста – Упанишади – Библия – Коран) с рационалните знания (философски, исторически и т.н. по целия спектър на хуманитаристиката) като части от универсалното развитие на посоките на културата.

Рационалната интелектуална картина на философско-религиозното знание е от огромно значение за онтологията на съвременното информационно моделиране, защото тази картина съдейства за разбирането на исторически и в настоящето прокарваните граници между феномените и техните прояви като уникален ментален способ на обединеното им разглеждане като единство от много равнища.

Диадата явно – скрито знание дава отглас не само в сравнителното изучаване на рационалното – религиозното, но тя е и част от рефлексията на комплекса от онтологични въпроси, фокусиращ се и в методологичните проблеми на хуманитарното знание в Евразия и САЩ и днес – през XXI в. Именно белезите на тази диада носят известния дуализъм на самите ключови понятия, чрез които се изучава човечеството – човека: най-слабо познатата сфера на картата на знанието, която следва да стане водеща магистрала на научните изследвания и кардинала на педагогиката на всички нива на образование и възпитание на подрастващите!

Ето, например, да се обърнем към понятието „антропология“ („anthropology“) – като проблематика и като термин. Възгледите за „антропологията“ като наука са свързани с различни гледища в западния свят и разбиранията на източноевропейските автори.

В съответствие с динамично формиращата се съвременна философско-научна парадигма на познанието „хуманитарното знание“ е по-общо от включването в него понятие „хуманитарни науки“ („humanities“ или „art and humanities“ [nonscience]), в което попадат филологията, литературознанието, историята, философията и т.н.; за разлика от „science“ – естествени науки, но също и социологията, икономиката, демографията и други социални науки.

Накратко: хуманитарното знание е единство на религия – изкуство – наука в познанието на човека.

Чрез тази триада (религия – изкуство – наука) универсалното – хуманитарното, фило-

софско-научното епистемологично знание (episteme) е съставено от всички знания: явно (формализирано, дискретно, естествено, съответстващо) – explicit (formalized, discreet, natural, common; неявно (мълчаливо), подразбирано знание – implicit (tacit) knowledge; научно (рационално) знание – scientific (rational) knowledge; скрито (мистично, езотерично, агностично, трансцендентално, присъствено, окултно) – hidden (mystical, esoteric, agnostic, transcendental, presence-knowledge, knowledge by presence, occult) ...

В редица изследвания на древността се преоткрива знание, което отдавна е изчезнало – изгубено знание – lost knowledge.

Често онзи, който следва
правия път, е пристрастен и
пропуска желаната цел.

Muhammad ibn 'Arabi
(Shaykh al-Akbar, Doctor Maximus)

Знанието, постигано чрез духовна медитация и съприкосновение с висша природна мъдрост и божествено откровение (occult knowledge), за което има данни в много документи, се различава от съответстващото (естествено, обикновено) знание (knowledge by correspondence), основано на причинно-следствени връзки и наречено още знание по съответствие ...

Различните видове присъствено знание са САМОПОЗНАНИЕ ...

(Следва продължение)

180 години от рождението на Васил Левски – национални чествания

Доц. Венцислав Велев – председател на Организационния комитет за отбелязване на 180 години от рождението на Васил Левски

На 18 юли 2017 г. България ще отбележи 180 години от рождението на един от най-великите си синове, обрекли живота си за нейната свобода – Васил Левски.

Васил Иванов Кунчев, известен още и като Левски, Дякона или Апостола на свободата, остава една от най-ярките личности сред плеядата от люде, отдали всичките си сили за националното ни освобождение и независимост. През годините неговото име не само не избледнява, но продължава да се споменава с възхищение и благоговение, като символ за отстояване на убеждението, че Родината стои над всичко. 180 години след своето рождение Васил Левски остава истинският символ на българщината и на стремежа за „чиста и свята Република“. Той остава и пример за подражание на човек, отдал безрезервно всичките си сили и себеотдайност в името на добруването на целокупния български народ и на всички живеещи в българските земи без оглед на тяхната вяра и етническа принадлежност.

Част от народопсихологията и традицията на българския народ е да се прекланя пред своите национални герои и идеали и да препредава на поколенията уважението и респекта, който те трябва да изпитват към своите предци.

Отбелязването на Кръглите годишнини винаги са се превръщали в знакови събития, които са моменти не само за преклонение, но и за оценяване на постигнатото и отдаване на дължимата почит.

В знак на почит и преклонение пред гения и идеолог на българското националноосвободително движение в началото на юбилейната 2017 г. е създаден Национален инициативен комитет, по предложение на който тя е обявена за годишната на Левски в цялата страна. В комитета, който е под председателството на министъра на

културата, членуват държавници и политици, видни учени и общественици, интелектуалци, представители на бизнеса, на медиите, на различни вероизповедания. Всички те са обединени от общите завети на Левски и застават зад каузата за тяхното отстояване и в днешния ден. Националните чествания, които ще бъдат с кулминационни точки в Карлово, Ловеч и София, са под патронажа и на Президента на Републиката. Организационен комитет пряко наблюдава отделните инициативи и съдейства те да намерят отклик във всяко българско населено място, където паметта за Левски е жива.

Интересен факт е, че в страната съществуват 129 читалища и повече от 100 основни и средни училища, носещи името на Апостола. На негово име са названи Националният военен университет, Националният стадион, едно висше учебно заведение. Известни са 150 паметника на Васил Левски, от които 131 са в България и 19 в чужбина. Функционират три музея, посветени специално на него – Музей „Васил Левски“ в Ловеч, Кърклинско ханче и Национален музей „Васил Левски“ в Карлово.

Като музейна сбирка е оформена и килията, в която той често е отсядал в Троянския манастир. Във всяко по-голямо селище в страната има улица, площад или училище, носещи името на Апостола. Името му носят един град, шест села, една община, квартали. Така са названи и връх в Стара планина, както и връх на остров Ливингстън. През 2009 г. на името на Левски е наречен и открит от български астрономи астероид – 20483 Васил Левски.

Всичко това показва, че идеалите и заветите на Левски са дълбоко вкоренени в българската национална памет и през годините те се предават като нещо безценно, основа на българското самосъзнание.

Българската православна църква и Освобождението на България

Мелнишки епископ Герасим –
главен секретар на Св. Синод при БПЦ и Председател на настоятелството
на Ставропигиалния храм-паметник „Св. Александър Невски“

На 12/24 април 1877 г. избухва десетата поред Руско-турска война, която довежда до Освобождението на българския народ от почти петвековното турско иго. Във войната освен православните руски и български воители участват сръбски, румънски и фински войници. Тази освободителна за нашия народ война завършва със Санстефанския мирен договор от 3 март (19 февруари по стария стил) 1878 г., който поставя началото на свободна България. Но малцина са наясно с огромното значение, което тази война има за младата Българска екзархия, както и за зна-

чението на екзархийското дело относно границите на възстановената ни държава.

Още през 1870 г. със султански ферман е узаконено началото на създаването на Българската екзархия, която през 1872 г., след изработения Екзархийски устав е призната за независимо църковно тяло и представител на българите в Османската империя. На 12 февруари 1872 г. е избран за първи български екзарх митрополит Иларион Ловчански, който не е одобрен от Високата порта и на негово място на 16 февруари е избран митрополит Антим Видински, който

първ встъпва в длъжността на български екзарх.

Именно той, след зверствата, извършени от турците по време на Априлското въстание, пише писмо до руския император Александър Втори, в чийто текст четем: „Ако Русия не се застъпи за жестоката съдба на българския народ, нека тогава българите да бъдат заличени от числото на славяните и православните“. Отговорът на императора бил еднозначен: „Да се освободи България!“.

Но именно проруската ориентация на първия български екзарх довела до подозрението на турските власти в навечерието на Освободителната война. Османското правителство нямало доверие на българския екзарх, който неведнъж се е оплъчвал на турското правителство в мрачните дни на Априлското въстание и неговото кърваво потушаване. Веднъж, когато екзархът трябвало да изпрати под натиска на турския външен министър Сафвет паша благодарствено писмо до султана за свиканата през 1876 година, след априлските събития, Цариградска мирна конференция, той останал непоколебим в любовта си към своето паство и неподдавайки се на натиска, отговорил: „Не можем да благодарим на правителство, което коли, беси и угнетява народа!“. Турските власти, осъзнавайки нежеланието на екзарх Антим да им сътрудничи, и то в навечерието на война с православна Русия, подели яростна кампания за отстраняването му от екзархийския трон. Настроили част от екзархийските дейци и митрополити срещу него, които му поискали оставката. След ожесточени спорове в самата Екзархия, точно в деня на обявяването на войната екзарх Антим Първи подал своята оставка.

На негово място бил избран 37-годишният възпитаник на Сорбоната в Париж митрополит Йосиф Ловчански. С голямата си дипломатичност и харизма той трябвало да лавира между турското правителство, руските дипломати и българския народ. На 15 май новоизбраният екзарх пристигнал от Ловеч в Истанбул, но поради турските военни неуспехи не бил посрещнат с почести. Докато руската армия побеждавала в Северна България и освобождавала български градове и села, където духовенството приветствало руските войски

и отслужвало молебени, отстъпващата турска армия опожарявала и разорявала всичко по пътя си. Новините за зверствата на отстъпващата турска войска стигнали и до Екзарха, който на 7 август 1877 година записал в своя дневник: „Разболях се от 3-4 дена от тия лоши известия за изколването на българите на толкова места“. Турското правителство останало враждебно настроено към българското духовенство и в частност към Екзарха, когото упреквали, че не върши достатъчно, за да подкрепя турската власт и да се противопоставя на московците. На екзарх Йосиф дори се наложило да напише окръжно послание до епархиите на Екзархията си, в което ги приканва да живеят в „единомислие и любов“ с мюсюлманите и да се подчиняват на местната власт. Въпреки това и ежедневните му визити до Високата порта, турците продължили да питаят подозрение и неприязън към Българския екзарх. На 17 юли 1877 година бил изпратен на заточение в Анкара предишният български екзарх – Антим, заедно с някои свои сътрудници. Първоначалната му присъда била смърт за държавна измяна, но впоследствие била заменена с доживотно заточение.

Руската армия в това време печелела победа след победа на Балканския фронт. Силната плевенска крепост паднала на 28 ноември 1877 година, а на 28 декември последната турска съпротива преди Цариград била разгромена в битката при Шейново. На 14 януари 1878 година генерал Гурко влязъл в Одрин, а следващия месец на 19 февруари (стар стил) бил подписан мирът в Сан Стефано. На 19 март Екзархът, заедно с други български архиереи, отишли в руското посолство в Цариград, където били представени на Великия княз Николай Николаевич, командващ Дунавската армия и брат на император Александър Втори. Екзархът му благодарил на български в пламенно слово, а

Мелнишки епископ Герасим

Великият княз го посъветвал да пише на своите пасоми да не нападат турците в местата, където живеят.

В заключение може да се каже, че Българската екзархия е била поставена между чука и наковалнята преди и по време на Руско-турската освободителна война. От една страна била постоянната подозрителност на турското правителство, което не вярвало в лоялността на българските екзарси и църковни дейци. От друга били ясни симпатиите на българското духовенство към православния руски народ. Докато екзарх Антим отстоявал своята проруска политика, екзарх Йосиф по време на войната успявал да лавира в отношенията си с турското правителство, надявайки се по този начин то да смекчи отношението си към все още неосвободените българи. И въпреки че българският народ получил така желаната свобода със Санстефанския мир, това не бил краят на национално-освободителните борби, тъй като още същата година, преди масилото по документите от Сан Стефано да изсъхне, той е отменен от Берлинския конгрес, който разкъсва България и българския народ, като праща голяма част от него отново под турското владичество. И тук Българската църква отново се прояви като силен защитник на нашия народ, грижейки се за нашите деди, изпратени отново в робство, оставяйки единствен стожер на българския език, култура и съзнание в Македония и Тракия.

Памет и семка

Пламен Крайски – директор
на Националния литературен музей

Формирането на светогледа на човек започва от първите думи, които той изрича пред погледа на майка си. Изследователи твърдят, че натрупването в човешката памет минава през бабините и майчините приказки, за да стигне до училището. Най-важна роля изиграва докосването до буквите и текстовете от читанките, сричани от малките ученици. Така се формира част от народността ни памет. Колкото и да се старае един литературен музей да запази паметта за един писател, за един класик, по-силно е онова, което носим в гените си, натрупано от поколения. И затова, когато влезеш в музея, дори и да видиш непознати неща, имаш чувството, че ти си бил вече тук.

Пламен Крайски

И като заговорихме за литература, за памет и за гени и то на празник като Трети март – Освобождението на България, искам да споделя убеждението си, че народ като нашия няма да изчезне. Разни професори и политици, дори и банки се опитват да ни плашат, че зачезваме, просто не им вярвайте! Да, има кризи – политически и военни, има и демографски. Никой не е броил българите по време на османското завоевание, но знаем, че през 1887 година сме били 3 154 375 души и насетне растем на брой. През 2009 година сме 7 563 710 души и бележим спад след пика на 1989 – 9 009 018 души.

Да, в криза сме, но няма да изчезнем!

Народ, минал през робски години, и до днес носи вика на Пасий в семето си. Доказал се с факта, че веднага след Освобождението бързо създава модерна европейска държава и в управлението ѝ влизат образовани българи. Изживял национални катастрофи, след които полето е почерняло от черни забрадки, започва да създава културно-просветни дружества, гимназиални литературни кръжоци, литературни кръгове. Народ, който се самооблага с данък още от времето на Вазовата Рада, за да плати на учителя или да построи читалище, няма да изчезне. Народ, чиито деца се връщат от университетите в странство, за да мрат на фронта, не чезне. Оцелелите във войната пък се връщат да доучат, за да развият България. Спомнете си имената им!

Да, в криза сме, но българският ген в семката ни пази паметта на поколенията.

За Руско-турската война (1877 – 1878)

Д-р Стоян Николов, Национален военноисторически музей

На 12/24 април 1877 година в Кишинев руският император Александър II подписва манифеста за обявяване на поредната война между Русия и Османската империя. Войната започва след неуспеха на Великите сили да наложат на Високата порта мирно разрешаване на разгорялата се общобалканска криза по многовековния Източен въпрос.

Руският план за водене на бойните действия е изработен от генерал-лейтенант Николай Обручев. Той предвижда главният удар да се нанесе в направление Свищов – Търново – Габрово – Шипка – Одрин – Цариград, като се вземат мерки за осигуряване на фланговете. Реформите в руската армия дават своето положително отражение, но в навечерието на войната тя не е модернизирана изцяло. За действия на Балканите са мобилизирани повече от 250 000 души с 802 оръдия. Във войната като руски съюзници се включват и Румъния, Черна гора и Сърбия.

Османската армия е по-добре въоръжена, но при започването на войната в българските земи разполага със 159 600 души, което предполага невъзможност да се осъществят султанските указания за отбрана с готовност за решително контранастъпление във Влашко.

В деня на обявяване на войната Дунавската армия преминава река Прут. Въпреки използването за първи път в руската военна история на железопътен превоз за съсредоточаване на частите, прехвърлянето на войските през река Дунав се забавя.

На 6/18 май 1877 година в лагера край Плоещ своето бойно знаме, поднесено от делегация на град Самара, получава новосформираното Българско опълчение, командвано от генерал-майор Николай Столетов. През нощта на 14/26 срещу 15/27 юни 1877 година 14-а пе-

Преминаването на Николай Николаевич (главнокомандващ Руската Дунавска армия) през р. Дунав. Худ. Н. Оренбургски (копист Б. Грудев)

хотна дивизия, командвана от генерал-майор Михаил Драгомиров, форсира река Дунав при Свищов, като сломява противниковата съпротива и започва разширяването на плацдарма на Дунавската армия. Създават се три отряда – Преден, Западен и Източен. Командваният от генерал-лейтенант Йосиф Гурко Преден отряд, в който е включено и Българското опълчение в състав от 12 000 души и 40 оръдия, получава задача да настъпи към Търново и Шипка. Западният отряд под командването на генерал-лейтенант Николай Криденер, наброяващ 35 000 души със 108 оръдия, освобождава Никопол, след което се насочва към Плевен, но е изпреварен от частите на Осман паша и първата атака на града е неуспешна. На 18/30 юли е проведена втора неуспешна атака, като руските загуби надхвърлят 7000 души. Най-многобройният отряд – Източният, в състав от 75 000 души и 142 оръдия, командван от престолонаследника княз Александър Александрович, получава задача да се заслони

Посрещането на ген. Й. Гурко, командир на Западния руски отряд в София. Худ. Димитър Гюдженов

срещу силните турски гарнизони в района на четиригълника Силистра – Русе – Шумен – Варна.

Предният отряд настъпва успешно и на 25 юни/7 юли освобождава Търново, след което преодолява Стара планина. Отрядът е посрещнат от ликовещото българско население в Стара Загора и Нова Загора, но срещу него е изпратена ар-

мията на Сюлейман паша. На 19/31 юли, въпреки героичната отбрана на руските части и Българското опълчение, град Стара Загора е превзет и опожарен от настъпващите османски части, а Предният отряд отстъпва.

Инициативата във войната преминава в османското командване. Очаква се настъпление на Осман паша в направление Ловеч – Габрово, а към Шипченския проход се насочва Сюлейман паша. Руското командване взема решение за отбрана. На старопланинските отряди е поставена задача да не допуснат проникване на Сюлейман паша през Балкана в посока Габрово, което би довело до обрат във войната.

Частите на Шипченския отряд, включващи Българското опълчение и руски войски под командването на генерал Столетов, заемат височините Орлово гнездо, Свети Никола и Шипка. На 9/21 август първоешелонните 24 табора на Сюлейман паша настъпват срещу тяхната позиция. Започва Шипченската епопея. Отбити са пет атаки на осман-

Знаме на 3-та дружина от Българското опълчение (Самарско знаме), копие

ските табори. На 11/23 август Сюлейман паша подновява настъплението, като включва в боя всичките си войски. Отбити са 10 атаки, като привечер пристигат 205 войници от 4-та стрелкова бригада. Те вземат участие в последната контраатака, с която противникът е отхвърлен и Шипка е спасена.

След неуспешната трета атака на Плевен, осъществена на 30 август/11 септември, към командването на обсадните руско-румънски части е привлечен генерал-адютант Франц Тотлебен, който ръководи блокирането на града. С овладяването на Горни Дъбник и Телиш е прекъснато снабдяването на турския гарнизон. Опитът за разкъсване на обсадния пръстен на 28 ноември/10 декември е неуспешен и над 40 000 османски войници и офицери попадат в плен. Освободената при Плевен руска армия като Западен отряд под командването на генерал Гурко настъпва към София. При изключително ниски температури отрядът разбива противниковата съпротива при Арабаконак и на 23 декември/4 януари освобождава София.

Успешно се преодоляват Троянският проход – от отряда на генерал-лейтенант Павел Карцов, Шипченския проход – от този на генерал Радецки, и Тревненският – от войската на генерал-лейтенант Николай Святополк-Мирски.

Настъпващите руски части на 27 и 28 декември/8 и 9 януари атакуват Шейновския лагер на Вейсел паша и гарнизонът му капитулира.

Вече няма османски части, които да могат да противостоят на решителното настъпление на руската армия в Тракия.

На 19/31 януари 1878 г. е подписано Одринското примирие, а на 19 февруари/3 март 1878 г. – и Санстефанският прелиминарен мирен договор. След близо петвековно прекъсване българската държава се появява отново на политическата карта на Европа.

Илюстрации – фонд НВИМ

„Превземането на Гривишкия редут“. Худ. Н. Оренбургски (копист Д. Добрев)

Свидетелство за епохата на руската нравственост и българският му отклик

Калин Николов

Изкуството на гениалния руски живописец Иля Репин (1844 – 1930) отдавна му е отредило място сред творците с общочовешко значение. Но имаме ли реална представа за действителния светоглед на художника? Ако не бяха потънали в неизвестност, контактите между него и българския издател Дино Божков (1875 – 1966) отдавна биха коригирали представата на руското и световното изкуствознание за Репин. В края на XIX в. идеите на Лев Толстой за съвършено нов прочит на християнското учение разтварят пропаст между възприелата ги руска интелигенция и традиционната църковна институция. Репин, нарисувал „Бурлаци на Волга“ и „Иван Грозни убива сина си“, също е съсредоточил вниманието си върху тези разтърсващи духовни процеси. Интересът му към съвременността, демонстриран чрез серия портрети, да пресъздаде интелектуалния ръст на своята нация и време, го свързва съзнателно с най-ярките реформатори Толстой, Чертков, Бирюков, Григорий Петров. Контактите му с тях започват много преди Патриаршията да ги анатемоса. А императорската администрация ги екстрадира...

Проповедите и книгите на изгнаника Григорий Петров са били много популярни в Европа и Америка. Наред с етичката система на Толстой в тях се настоявало Църквата да отстрани от себе си театралността на ритуала и фалша на проповедта, да се върне към простотата и естествеността на Иисус и първите му ученици. От книгите на Петров 44 са излезли и в България. Техен издател и най-верен последовател на Петров у нас е Дино Божков, за чиято личност днес

Иля Репин –
фотография (1901)

почти нищо вече не знаем.

Той е роден в с. Орлов дол, Тополовградско и едва 15-годишен е назначен там за учител. Но желанието му да се образова го насочва към току-що откритото в Самоков духовно училище. Сред съучениците му там са бъдещият екзарх Стефан (дошъл също от Родопите) и големият педагог Тодор Самодумов. Амбицията да се развива отправя Дино Божков през Черно море в Казан, чиято семинария завършва със степен „Кандидат по богословие“. В Русия той общува с най-видните измежду обществениците, книжовниците и интелектуалците: гостувал е на Лев Толстой в Ясна поляна, познавал е Мережковски, Немирович-Данченко. Не поема пътя на свещенослужител. Преподава руски език в една от софийските гимназии – сред неговите ученици е и бъдещият регент Тодор Павлов, философ.

Представа за авторитета му като разпространител на руската култура добиваме от факта, че акад. Державин по време на своя престой София избира да живее у Божков. Именно така Державин науча-

ва за очакващото се изпълнение на смъртната присъда на акад. Михаил Арнаудов и се застъпва пред Сталин тя да бъде отменена.

Естествено, между руските контакти на Божков с особен интерес се откроява познанието му с великия Репин. Българинът го описва през 1964 г. в непубликуваните си записки.

„Репин беше изобищо разположен към нас, българите. При него прекарва своя стаж като художник моят приятел Господин Желязков. Ако не се лъжа, и Асен Белковски, пък и други българи са стажували при него.“

Наистина, Репин ценял Желязков, който в България се ориентира към църковна стенопис и иконопис, но в разцветта на силите и таланта си пада от скелето на Клисурския манастир и се наранява фатално.

„Познавам Репин от първите години на настоящия (XX – б.м., К. Н.) век. Живееше в малко селце или по-право гара Куакал (сега Репино), тогава във

Финландия. Ходил съм му на гости. Гощавал ме е и изобищо се е отнасял към мен много любезно. Беше скромен човек, колкото и да беше прославен художник. И винаги е така: колкото един човек е по-умен, по-учен, по-мъдър, той е по-скромен. Най-великите хора в света са такива: Сократ, Диоген, скромен бе и най-великият след Христа религиозен мъдрец Лев Николаевич Толстой. Скромен бе и Репин. Приемаше ме като равен на себе си, макар че аз не представлявах нищо в онези години (освен че бях редактор на сп. „Духовна пробуда“, което издавах една година (в Петербург) и по възраст бях 20-25 години по-млад от него <...> Репин беше голям приятел на Григорий Петров. Той знаеше, че аз имам духовна връзка с него, и затова се отнасяше към мене много любезно. Когато се чествах онзи ден годишнината на Репин (В Националната ни галерия през 1964 г. са отбелязали тържествено 120-ата годишнина от рождението на художника – б.м., К. Н.), в съ-

и какво става „там“, за което място все още никой не е дал никакви доказателства.

Приятелите се били уговорили който от тях умре пръв, да се появи по някакъв начин пред другия. Соловьев, подобен на истински бухал, избрал образа на птицата, за да съобщи онова, което небитието крие от живите.

Когато след време Соловьев починал, Репин отдавна бил забравил този шеговит разговор. Но какво станало?!

Художникът завършвал портрета на Соловьев в Куакал и една привечер, току-що запалил свещи, за да огледа творбата си, някакъв бухал ударил силно прозореца на ателието, счупил стъклата, блъснал портрета и паднал мъртъв под него...

Когато през 1918 г. Ленин издава декрет за независимостта на Финландия, Куакал остава извън границите на новата държава. Оказал се без своята родина, Репин често започнал да се връща в мислите си към златните страници на своето минало. Естествено, някои от

Ателието на Иля Репин в Пенати, където българският издател Дино Божков се е срещал със знаменития художник

„Възкресението на дъщерята на Иаир“. Худ. Иля Репин (1871)

ия вестник съобщаваха, че се държи някаква сказка за атеизма (за бога и Космоса). Сигурно и тия, които държаха сказката за Репин, са си мислели, че ще да е бил атеист. Грешка е да се мисли така. Репин имаше убежденията на Григорий Петров и затова бе привързан към него. Той бе близък и на големия руски философ Владимир Соловьев, който се отличаваше със своята религиозност.“

Именно за Соловьев Репин е споделил на Божков следната впечатляваща история. Художникът и философът са имали чести срещи, на които в разговор за битието са засягали темата за задгробния живот. Всеки от тях е излагал своята хипотеза за същината на смъртта

тези спомени били свързани с Григорий Петров. През 1925 г. художникът пише на Божков:

„Неговите смели, свободни проповеди в църквата вече бяха поставили отец Григорий в числото на опасните проповедници и подготвяха изключването му от служба в храма и даже лишаването му от свещенически сан <...> Моето внимание беше изцяло завоювано от този млад свещеник в неговия черен, духовен модел, костюм. Този млад брънкет бе така енергичен и красив, че аз почти веднага започнах да го моля да ми позира за портрет. По онова време в Академията на художествата в Петербург ми вървеше на ученици и те често ме посещаваха в ателие-

Лев Николаевич Толстой и Иля Ефимович Репин в приятелски разговор, снимани от София Андреевна Толстая

то в неограничено количество. Разбира се, привличаше ги и тази своеобразна личност на младия проповедник, и той с разностранната си и отзивчива душа много скоро заинтригува младите художници с особенния си възглед за изкуството. Времето беше толстовско <...> Често, като гледах тези изразителни лица, аз неволно си представях Христа, обкръжен от учениците му.“

И сякаш в стила на „Майстора и Маргарита“ на Михаил Булгаков (диалога между поета Бездомни и културния началник Берлиоз, където последният твърди, че „християните са създали по свой начин своя Христос, който никога не е съществувал“) Репин започва да разсъждава:

„Сега вече след толкова време, откакто свети Григорий Петров не е сред нас, и за това време се въдвори безбожието и все по-често дори учени, професори се примиряват с тази толкова удобна безграмотност и утвърждават новата истина, че Христос въобще не

извървял всички препятствия, огромни пространства и е събирал безчислени тълпи, вярващи в Христа, които са го виждали още жив. Как това е могло да се случи, когато Него въобще го е нямало?“

Измежду писменото наследство на Репин твърде малко е публикуваното от подобен род. В сърцевината си тези неговии мисли са характерни за великата руска интелигенция през ХХ в. – вярата ѝ в нравствеността. Това прави редовете на българина Дино Божков свидетелство с голяма стойност, начин да разберем възгледа, определил изкуството на Достоевски, Тургенев, Толстой, Мусоргски, самия Репин, движението на передвижниците, на идващите след тях Серов, Врубел, Брюсов.

Няма съмнение в метафората, с която скептицизмът на творците е гледал във времето – Репин го показва с гениалността си дори в тези няколко страници. Тревогата му е от опитите на устремената тълпа да наднича в човешката духо-

„Голгота“. Худ. Иля Репин (1868)

го е имало. И малограмотните рабфаковци и останалите мъдrecи с благоволенieto на своето началство гръмко проповядват, че никакъв Иисус, не е имало, било им известно според най-новите научни открития. Имало е само апостол Павел – това било със сигурност известно. И апаратите с радиий сега твърде усилено се поощряват <...> Простият ум се замисля: как така? Христос не е съществувал, а е съществувал апостол Павел. В името на кого все пак апостол Павел се е борил, проповядвал е, даже е

вност с апарати и съчинени доказателства, да концентрира рационалност спрямо чувствения мисловен процес, спрямо сложния, но ефимерен свят на идеи...

Драмата на Репин, а и на Булгаков, подобно на всички другоячемислещи, е тежка. Репин не е можел да се завърне в родината си, респективно в своето изгубено вече време – епохата на онези руски титани на словото и мисълта, които са сродни на неговите възгледи. А Булгаков – да я напусне...

Политиката на Временното руско управление за модернизация на София

Доц. Лизбет Любенова

На 8 май 1878 г. с назначаването на императорския комисар княз Дондуков-Корсаков започва деветмесечният период на Временното руско управление. Макар основните задачи да са приемането на конституция и изборът на княз, модернизацията на новата столица София също е сред приоритетите.

През османския си период София е център на санджак, но всички чуждестранни пътешественици, преминавали през града, отбелязват грозния ѝ ориенталски вид, купищата боклуци и неугледния вид на дървените сгради, наподобяващи на коптори. К. Иречек описва центъра на новата столица така: „крива улица с дървета, от страни отворени ориенталски дюкянчета, ужасен неравен тротоар и страшна кал“. Затова една от първите разпоредби е назначаването на градски архитект и инженер, на които се възлага да изработят план на София.

Най-плачевно е състоянието на идеалния център на града. Много сгради са полуразрушени и застрашават живота на преминаващите през чаршията. Техните собственици обаче напускат българските земи, защото са уличени в престъпления спрямо раята. Според действащите дотогава турски закони имот, който не се стопанисва и чийто покрив е паднал, автоматично преминава в ръцете на държавата, която има право да се разпорежда с него. Санстефанският договор защитава правата на турските владетци. Ако в продължение на две години напусналите града не предявят претенции за имотите си лично или чрез посредници, тогава те се обявяват на публичен търг. По решение на Градския управителен съвет необитаваните и все още годни за ползване недвижиминости се дават под аренда. Такава е съдбата и на всички търговски „лавки“ на избягали турци. Съветът обаче е категоричен, че няма да търпи тази грозота в центъра на столицата. От разпореждането е очевидно, че етническата принадлежност тук не играе никаква роля, а решаваща е волята на новото общинско ръководство за модернизация и хигиенизация на града.

В тясна връзка с това стои и въпросът за **съдбата на култовите сгради**. Поради рязкото намаляване на мюсюлман-

ското население след войната вече няма нужда от многобройните джамии в столицата. По разпореждане на временните руски власти по-малките от тях са разрушени, а онези, които са в добро състояние, се използват за различни нужди – печатница, библиотека, музей, складове, дори затвор. В центъра на града е запазена Баня баши джамия, на която са върнати вакъфските имоти. Ликвидирани са обаче и редица православни храмове, включително останките на средновековния манастир и църква на името на Св. Йоан Рилски, намиращи се в двора и под основите на джамията.

Поради нуждата да се отворят широки площи са набелязани мерки за преместване на старите еврейски гробища, намиращи се зад Говеждия пазар.

Войната превръща улиците на града в доста несигурно място и криминалните престъпления рязко нарастват. Една от причината е липсата на улично осветление, което дотогава е било с лоени свещи. Тези импровизирани фенери обаче са откраднати и въпреки опитите да се търси съдействието на духовния еврейски водач – равина, никакви реални резултати не са постигнати. Затова Средечкият градски съвет взема решение да се закупят 200 нови газени фенери, като разходите за поддръжката им се посрещат от дюкянджиите и механджиите. Само осветлението на големите градски площи и пред Двореца е за сметка на Градския съвет.

При срупуването на многобройно население в новата столица възниква опасност от епидемии. Затова е създадена санитарна комисия с председател щабскапитан Г. Барниевич и деловодител А. Патков – старши чиновник за особени поръчения при губернатора. Взети са мерки за извозването на тонове боклук с волски коли, като всяко домакинство е длъжно да отработи задължително определения му брой дни.

През ранната пролет на 1878 г. започва и изправянето на „кривата речка“, която преминава през града. Особено внимание се обръща на освобождаването на достатъчно пространство, за да може от двете страни на реката да се направят хубави алеи. Освен това задължително трябва да

се снижи нивото на коритото, за да не се образуват от разливите блата, които са нездравословни за жителите.

Проблеми за столицата създава и съществуващият градски ров, който в края на 1879 г. е превърнат в склад за лед. Самата ледена маса се добива от реката на Хаджи Мановия и Орханийския мост, като чистотата на мястото и здравината на склада се проверяват от градския лекар.

Поради многобройните си дървени сгради жителите на София са в постоянна тревога от опасността за пожари. През войната по своя инициатива еврейски младежи образуват доброволна команда, която брани града от изпепеляване. В късната есен на 1878 г. Временното руско управление започва изграждането на първите специализирани сгради за нуждите на пожарната служба, които са издигнати в двора на полицията. Съставени са две пожарни команди с по 6 щатни пожарникари – на площад „Гурко“ и на „Житния пазар“. Разчита се и на доброволци със собствени инструменти, а кръчмарите са задължени да даряват по един „чебър“ вода. Като превантивна мярка полицмейстерът настоява да се назначат „метаче на комините на къщите в града“.

Обликът на града обаче започва видимо да се променя едва с покриването на улиците с калдъръм. Императорският руски комисар препоръчва съставяне на комисия, която да посочи начина за ремонт и на отводнителните канавки, които са „резервуар на всичките нечистотии“. Отделът за вътрешни дела на майор Гресер на свой ред обръща внимание на нивелирането на тротоарите, които представляват опасност за пешеходците. Общинският съвет обаче все още не разполага със средства в бюджета и поради настъпващата зима ремонтите се ограничават само до „грунтова поправка“ на пътищата. Приоритетно са насипани с пясък и поправени тротоарите само на ул. „Цариградска“ и „Св. Софийска“.

Така постепенно градският живот в София се съживява, а редица от набелязаните мерки се реализират постепенно през годините. **Израз на стремежа на българина към европеизация на новата столица е уникалният девиз „Расте, но не старее“.**

Епичната битка при Шипка-Шейново

Своята Освободителна война нашият народ е водил векове. Губел буните, но печелел песни; убивали надеждата му, но я вампирял в легенди...

Когато сърцето му залинявало от ужас и покрус, душата му на художник го извличала с магическия катарзис на поетичните баянки за страх. А щом бунтовните му водачи увисвали със страшна сила на черните си бесила, с баладите си превръщал този акт във възнесение към мистичното воинство на любените от самодивите войводи. Живота си отстоявал по инстинкт, по инат, по вродена балканджийска сила, но победите си отвоювал в духовността – с изкуство. Затова в Освобождението – това огромно очищение, в което отдавна битувал естетически – българинът влязъл с готова мяра за красота и възвишеност, която неминуемо заставяла героите му да го осъществят не само като огромен политически акт, но и като изключително всенародно представление. Такава война закономерно – извън всичките военни планове – искала Шипка като свръхчовешка възхвала и отстояване на една висота, която била преди всичко нравствена. Войската се топяла при Плевен, светът четял за Плевен, щабовете настъпвали или отстъпвали съобразно с обстановката в Плевен, а народът – и близките му до духовна нагласа творци – гледали към балканския връх: нашите да са отгоре! И дори противникът попаднал под тази магия, щом при толкова съседни проходи на планината останал тук – сякаш за пълната наслада на освобождаваните след пет месеца да загуби още една от най-решаващите битки и долу в Шейновското поле.

Този бой вече на 9 януари 1878-а трябвало да бъде страшен дори заради красивото величие на сблъсъка. „На парад не вървят така – писал за настъпващата Пета опълченска дружина и Девети стрелкови батальон Вл. Немирович-Данченко. – После, под продължителния огън, който ги пробирал, се спуснаха напред!“. На това място народното предание вдига в ръцете на Вейсел паша свещеното знаме на мюсюлманите „Санджак шериф“, дълго четирийсет лакти, под

което тутакси е трябвало да се стекат всички годни за оръжие христоненавистници. Нужен е бил фатален миг, а и исторически го е имало: когато обезкръвеното от непрекъснатите атаки воинство на руси и българи веднъж не скочило на командата. Не станало и при втората заповед, след третата не помръднало – земята вече била червена от кръв, а пръстта била набъбнала от олово. Тогава самата битка изваяла своята опоелизация, като вдигнала един окъсан, опушен и изкалял барабанчик да каже на началството си: „Ваше Високблагородие, да вървим на нож! Все едно, ще се мре, но поне да изпълним дълга си според както сме се клеили!“. Тръгнал с него и полковник Панютин – мъж гигант и чувовен храбрец – с опърпаното бойно знаме. А зад тях гръмнало страшното „ура“ на руси и българи. Победили. И за радостта си не оставили

Поемата Освобождение

Христо Буковски

думи – нито на войната, нито на разказвачите. Само Немирович-Данченко отмята като приписка: „Скобелев мушка с шпорите коня си, той като стрела хвърчи напред, а на генерала все му се вижда полека. И до сега не мога да забравя това безумно, радостното чувство на победата“.

След няколко дни, когато неудържимата вече руска армия напредвала към Одрин, в опустошената Стара Загора започнали да се завръщат оцелелите българи, за да отпразнуват радостта си по най-невероятния, но безусловно най-красивия начин: в нескончаеми венчавки. С неженените се венчавали и женените – минали през кръв и огън, всички имали нужда от благословия, от свещенодействие, а може би и от очищение, преди свободни да заченат и отгледат новото потомство. В града, останал само с една турска махала и една преосветена за черква джамия, построена върху старо тракийско светилище, тези сватби без трапези са били и страшни, и величествени като всеки оброк на голямо дело, а това е било клетва за вяност на свободата.

По същото време – пак страшен и пак величествен – на брега на Мраморно море се извършвал друг един изключителен обред: венчавката на България със свободата ѝ. От-

минали са дните на битките, изтекли са и дните на напрегатната дипломатическа война. Темпераментният и борбен граф Игнатиев вече е молил главнокомандващия: „Дайте ми дивизия войска. Скобелев несъмнено ще ме последва и ще превземем Цариград!“. Дори е казал – заслушан в глъчката на строеното за парад воинство на Трети март – натъртено и с хитра усмивка: „Ве викторис! (Горко на победените)“, когато изглеждало, че договорот и този ден няма да бъде подписан от турска страна. И тогава 113 батальона с 1286 оръдия, 27 ескадрона – общо 83 000 добре облечени, весели, мъжествени и бодри бойци започнали парада на победата, от който и старите стени на Константинопол потръпнали. Това по описанието на генерал Тотлебен четирикратно надвишавало и най-големите познати на войската паради, в които пехотата преминала с твърда стъпка, стрелците – бегом, артилерията – в рис, а от кавалерията лейбхусарите, лейбуланите и много други полкове се понесли в кариер.

Понякога имам чувството, че всичко в тази война е подчинено сякаш повече на законите на изкуството. Знае се: тя е една от най-кървавите в новата история на света като съотношение на воювали към загинали; далеч не всеки ход в нея е

прослава на главнокомандващите като тактика и като отчитане на обстоятелствата. Но както нелепо понякога са гинели елитни войскови съединения, така и има множество звездни мигове, когато някой изключителен ход, направен в разрез с цялата военна теория на времето и с очевидно надчовешки възможности, е сторвал чудо, спасило хиляди животи. Изглежда само едно нещо не е било възможно в този последен сблъсък на два светогледа и две вери – да бъде обичайна бран.

Колкото повече чета и слушам за битките и походите, толкова по-натрапчиво ме завладява чувството, че те са допятата песен за неизтребимото воинство на цар Иван Шишман, продължаващо да настъпва кон до коня и юнак до юнака дори във времето на шрапнелите и многозарядните пушки. Виждам нечовешкия подвиг на Марко Кралевити да пренася посред върла зима топове през Балкана... Дори полетът на загиналия юнак става страшна действителност от съседния на Бузлуджа връх – от Шипка: полет не за сбор с духа на другите поборници, а в защита на длъжните да оцелеят горе. Като в поема, изпята от покрус, подвизи и величие, тази многовековна битка за чест и свобода е можела да завърши само когато ужасът, героизмът и доблестта се споят в нетленна прослава. Но прослава с факта, с примера, с предметената победа. Жестоко, но закономерно, естетическото произведение *Освобождението* е трябвало да завърши с осъществяването на легендите и възжеланията още от началните му строфи – мечта по безпощадна бран и трудна, та юначна победа.

И досега всяко селище, пък даже и всеки род търси в миналото си или пренася от миналото си спомен за такова празненство, за изключителен жест, за ритуал на посвещение. С времето тези спомени сякаш стават повече и красивите обреди в тях – по-изразителни.

Геройското спасение на първото българско бойно знаме, Стара Загора, 19 юли 1877 г.

Дядо Цеко – с червената рубашка в средата – произнася словото си при връчването на Самарското знаме на 6 май 1877 г. в Плөөц

Берлин стана Българската голгота

Христо Буковски

Участници в Цариградската конференция. Прави: граф дьо Муи (секретар), барон Хайнрих фон Каличе, лорд Солзбъри, граф Жан-Батист дьо Шрьоди. Седнали: граф Луиджи Корти, граф Франсоа дьо Бургоан, сър Хенри Елиът, граф Николай Игнатиев, барон Карл фон Вертер, граф Ференц Зичи

две успоредни български държави – Източна с главен град Търново, и Западна – с главен град София. Те знаели, че това е компромис, но иначе не виждали как светът щял да приеме толкова голяма България, а като специалисти отсъдили кои райони са населени пре-

димно с българи. Така – макар и в две отделни области – успоредните Бългarii включвали и Лозенградско, и Скопско, и Битолско, и Струмишко, и Тиквешко, и Костурско. Всъщност – нищо различно от Санстефанска България, но... сцелена от изкуствена линия перпен-

Карта на населените с българи земи на Балканите и идеята за разделянето им в две държави

дикулярно на Балкана от Дунав до Бяло море.

На Великобритания обаче и това не харесало, та подтикнала турските представители да обявят, че ще дадат конституция на поданиците в Империята. Всички знаели, че това било само трик. Но правителствата на западноевропейските „велики“, в които, както знаем, рядко има свестни хора, а винаги политици, използвали случая да отзоват своите представители.

Но когато през януари 1877 г. Германия взела да готви поход към Франция за Елзас и Лотарингия, Великобритания изразила готовност да подкрепи руските предложения за колективен натиск срещу Високата порта. Скоро към тях се при-

съединили Австро-Унгария и Франция – първата от страх, втората – от притеснение. Така те подписват Лондонския протокол. Но щом през март германското правителство заявява, че няма да предприема действия против Франция, англичаните забравят за историческия протокол, носещ дори името на тяхната столица. Поощрена от това (и от тях), на 28 март 1877-а Великата порта уведомява Великите сили, че отхвърля исканията им. Те не проявяват честолубие, преглъщат обидата от страна на турците. Знаели са, че това ще принуди Русия да започне война. И не са имали нищо против. С нищо не са го показали, най-малкото.

Това, което сетне „великите“ правят с нашата страна и с нашия народ на конгреса си в Берлин през лятото на 1878-а, може да се нарече и *ампутация*. Но те вероятно са имали предвид разфасоване. Верни на максимата „Разделяй и владей“, те не само цепят на три земите ни, но Македония връщат на турците, а от останалите наши територии дават на Сърбия Пирот и Враня, а на Румъния – Северна Добруджа. Северните ни съседи, които доблестно са се сражавали за свободата ни редом с русите, са отвлечени от тази анексия на „една местност, населена с племена от чужд произход“. Техните интелектуалци заявяват, че румънците не щат „завоевания отгатък Дунав“ (в. „Телеграфул“), че страната им „няма що да прави в чужди на своята раса земи“ (в. „Стяуа Ромънийей“). В-к „Ромънул“ нарича това „петно върху блясъка на тяхната победа“, защото те „не са освободили един народ, роб на вековете, за да му откраднат след това част от достойнието на неговите бащи“. В навечерието на Берлинския конгрес в. „Стяуа Ромънийей“ пише: „Добруджа географски и етнографски не е част от нашата земя“ и настоява, че Румъния „няма никакво историческо или поне право на завоевание“.

Но това не плаши „великите“. Англичаните и французите знаят, че апетитът идва с яденето. Само след седем години братска Сърбия напада току-що съединена България, за да си открадне още. Щом страната ни се оказва притисната от бившите си съюзници срещу Турция през 1913-а, Румъния нахлува да „прибере“ и останалото от Добруджа. Проблем, който не е съществувал, когато експертите са прокарвали етническите граници на Балканите през 1876-а, след век вече изглежда неразрешим.

А в това няма нищо невероятно – очаквана като чудо на държавното ни възкресение, Освободителната война трябваше да бъде наречена за свещенодействие, а дейците ѝ – за свещеноапостоли. По величието и саможертвата в тези невъзможни за прехвалване дни хората искат да съизмерват делата на свободния си живот и съзнателно са вдигали мярата както по времето на войната, така и в образа ѝ пред потомците. Вековният опит на нашия многострадален народ го е научил, че нерядко великите исторически актове са последвани от низки човешки постъпки и дребнави котерийни борби, в които цинично се подменят нравствените идеали за материални облаги. Знаел е, че ако в условията на борбата народните будители и предводители са смятали облагата значима само когато е на ползу роду българскому, то сетне идват люде, за които тя има смисъл само като лична придобивка, пък макар и непомерна за границите на човешкия живот и потребности. Нравственият инстинкт на неопорочимата му душа му е подсказвал: идват времена, в които ще е толкова невъзможно да обяви преценката на предводителите си, че само с мащаба на героите ще може да изкаже моралната си присъда над тъмни съвременни му типове, битувачи с държавна благословия.

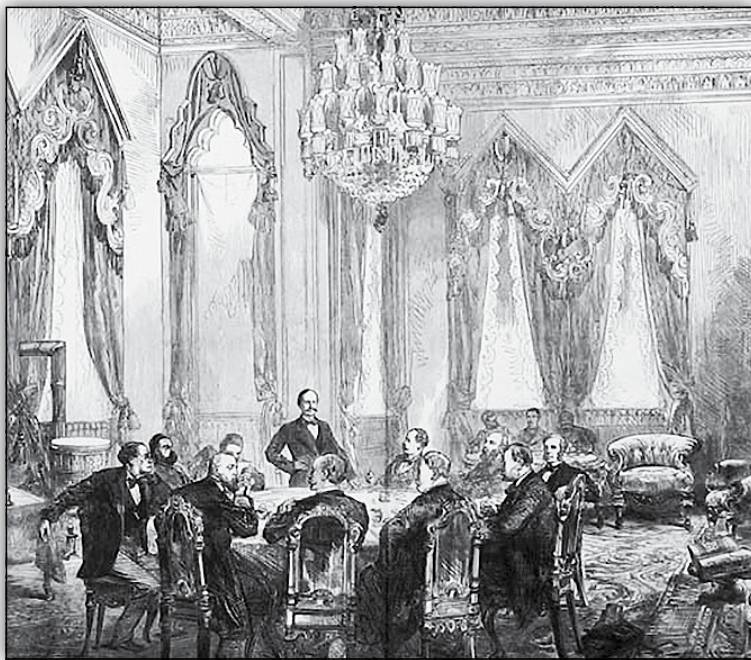
Затова на тези бойни и празнични паради от Освободителната война е съдено не да векуват, а да хилядят. Те винаги ще ни бъдат нужни много повече, отколкото стига за подхранването на потомствена признателност. Те възпитават не просто чувството ни за величие, а мирата ни за достойнство, идеала ни за доблест. Ние непрекъснато се връщаме към тях не само от радост, не само от благодарност. Това е тръгнало като традиция на оцелелите от смерча на войната – за едни като курбан за избавлението, а за други – да искат прошка. Всеки оживял е знаел колко трудно се умира, пък дори и когато знаеш, че цената е вечен помен; всеки прекрачил огнената граница е помнил едва ли не лицата на телата, които са го заслонили от пожара.

Годините трудно надставяли утеха в сърцата на честните хора, а свободата не била по-малко изпитание от робството. Тя бързо преобразувала в сила безочие, наглостта, нахалството, цинизма, затова когато сетне за подвига говорили и безскрупулно овластители се, и честно споили те се с народа, прозорливите разбирали: тази поема не е започнала от стократно възкръсването Шишманово воинство. Тя тръгвала от уж свободните му поданици и кървавото изкупление на робството не било финал, а кулминация, която предвещавала развързката.

Великите сили направиха Балканите барутен погреб за свое удобство – да ни обрекат завинаги да бъдем буфер между техния подреден свят и агресивния ислямски.

„Великите сили“ на Европа се обединиха срещу България още на 1 юли 1878 година. Изтраяха само три месеца да я гледат свободна в етническите граници, които техните поначетени представители бяха признали на народа ни още в края на 1876-а. Изплашени, че макар и мачкани пет века като буфер между ислямския и християнския свят, можем пак да се съвземем за достоен и приличен живот, те побързаха да ни обрекат на бедност и войни и през следващите векове.

Санстефанска България не беше руска приумица. След Априлското въстание, под натиска на свестните хора по света – интелигенцията – в столицата на Османската империя се събират специалисти от Великите сили с представители на руското правителство и на домакините. Предварителните заседания на Цариградската конференция започват на 29 ноември и край кръглата маса са само корифеи като маркиз Р. Солзбъри и Х. Елиът от Великобритания, Ж. Б. дьо Шрьоди и граф Ж. Д. дьо Бургоан от Франция, барон К. фон Вертер и д-р Буш от Германия, граф Л. Корни от Италия, граф Зичи и барон Х. Каличе от Австро-Унгария. Представител на инициаторите от Санкт Петербург е граф Н. Игнатиев, а Османската империя залага на Севфет Мехмед паша и Едхем паша. След сложни дебати до 9 декември те се обединяват около предложението на Австро-Унгария да се образуват

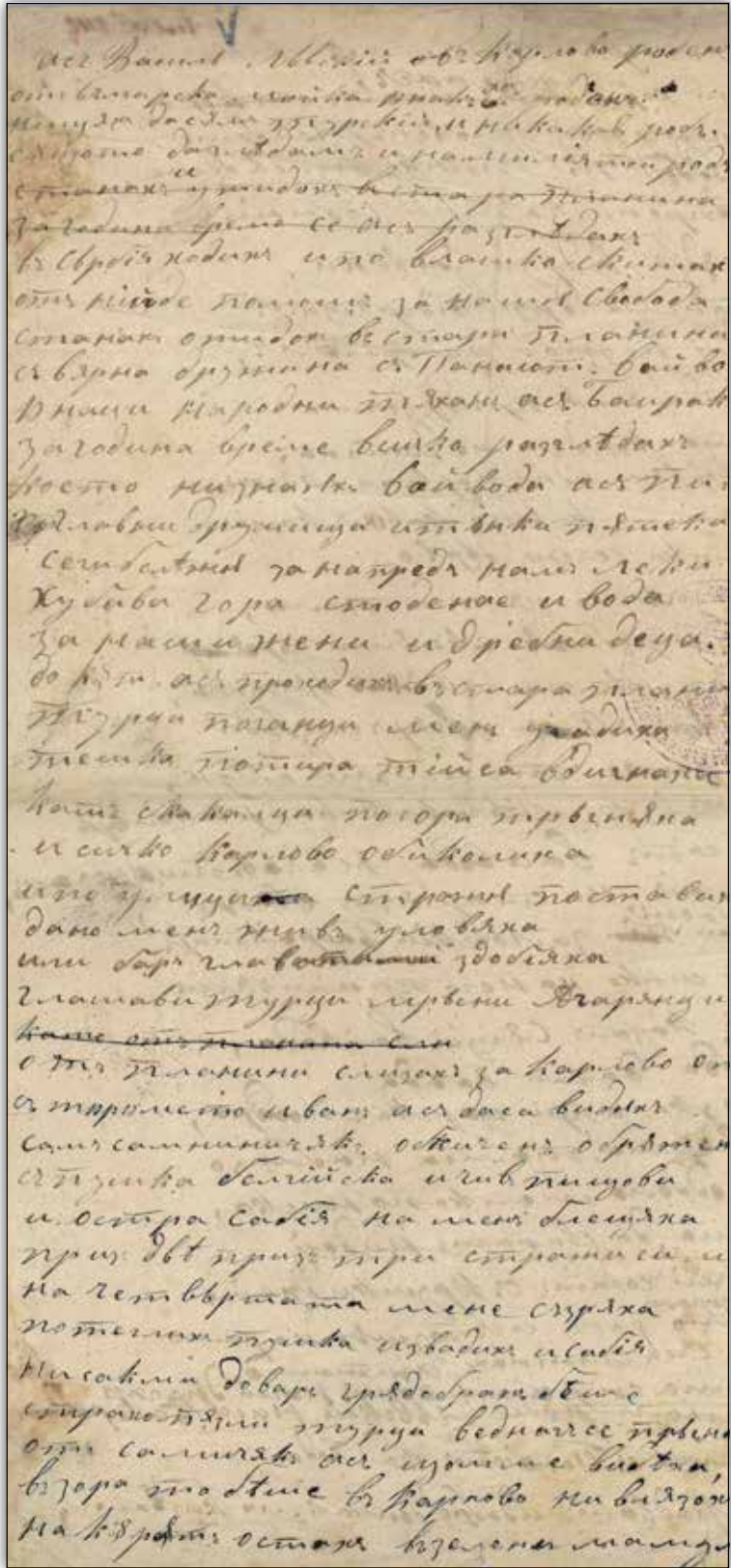
Финалът на Цариградската конференция – януари 1877 г. Гравюра от тогавашния британски печат

Ние, българите, винаги сме имали нужда от герой. Герой, чийто образ е изчистен и от най-дребните възможни несъвършенства, грешки и колебания. Герой, който да преобърне българското време и да бъде пример и коректив в избора от нас път. Тази роля народът отдавна е отредил на единствения в историята ни Апостол на Свободата.

Неговият живот и дейност не са лична орис, а дело и съдба на всички нас и това обяснява огромната по обем литература, посветена на великия българин. Днес трънливият и изпълнен с много изпитания житейски път на Васил Левски е осветлен стъпка по стъпка. Едва ли има населено място от двете страни на Балкана, което да не претендира за свързаност с безсмъртното дело на Апостола. Народната памет пази и предава легендарни разкази за паметни срещи и тайни скривалища, за потайно съзаклятие

и бунтовни слова. А мнозина от съвременниците му, дарени с честта да бъдат негови близки другари, с охота са споделили спомените си. След критичния анализ на специалистите подобни сведения стават важно градиво за реконструкция на миналото.

И все пак трябва да се подчертае, че към автентичния образ на Левски ни отвежда най-вече неговото документално наследство. Понастоящем най-важните писмени паметници на българската история, разкриващи личните качества и организационния гений на Апостола, се съхраняват в Българския исторически архив при Националната библиотека „Св. Св. Кирил и Методий“. Любопитно е, че тези извори имат собствена, наситена с премеждия история, стигнала до нас по разказ на Никола Цветков. Верният съратник на Левски споделя, че в нощта преди да заминат заедно за

Лист от автобиография на Васил Левски в стихотворна форма „Ас Васил Левский ов Карлово роден от българска майка юнак, ас роден не цях да съм турский и никакъв роб, същото да гледам и на милият си род...“

Търново и оттам към Влашко, по заръка на Апостола зашил в самара на коня си наличната комитетска архива. Като по чудо документите остават непокътнати, след като и двамата са заловени в Кърчинското ханче на 27 декември 1872 г. Скоро след Освобождението Цветков предава запазените книжа на Захарий Стоянов, а след неговата смърт вдовицата му ги предоставя на Софийския народен музей. През 1924 г. заедно с други документи от Възраждането те стават част от фонда на Българския исторически архив и са заведени като личен архив на Васил Левски.

Това, което е останало вещественно от Апостола, са: писмени свидетелства, излезли изпод перото му; такива, писани от други лица, но подписани от него; документи, съставени с безспорното му участие или под негова диктовка. В голяма-

Васил Левски на неговото докуме

Милена Тафрова – специалист от Бъл

та си част това са писма, изцяло свързани с революционната дейност на Левски и неговите сподвижници от 1869 до 1872 г. Редом с тях са съхранени също и личният му бележник, откъс от автобиография в стихотворна форма, бележки, сметки, разписки и други документи. Тези уникални исторически извори градят образа му на ненадминат идеолог, теоретик и политически стратег на българската национална революция. Те са и най-яркото свидетелство за авторитетното му присъствие в политическата ни история.

Какви са основните идеи на Левски за успешното решаване на българския въпрос? Преди всичко, той отхвърля мирния вариант и политическия конформизъм с думите: „С една обща революция да се направи коренно преобразование на

Що се отнася до външнополитическите аспекти на освободителното движение, разсъжденията на Апостола са по посока на необходимостта то да се освободи от опеката на чужди сили и да се насочи по пътя на самостоятелно развитие като гаранция за реализиране на историческите цели: „Защото туй дело е дело на Народното освобождение, дело Българско“.

Така с ясна визия за пътищата и средствата на българската национална революция великият българин чертае бъдещото държавно устройство на свободна България. Той вижда своето отечество като „демократска република“ и открито заявява: „В Българско не ще има цар, а народно управление и секому своето, секи ще си служи по вярата и законно ще ся съди, както българинът, така

Училището в с. Войнягово, Пловдивско, в което е учителствал Васил Левски

Архимандрит хаджи Василий, вуйчо на Васил Левски

сегашната държавна деспотско-тиранска система“.

За постигането на тази висша цел той залага на последователна и целенасочена агитация вътре в страната, която да приобщи и ангажира всички слоеве на възраждащото се българско общество. Този амбициозен план не изключва дори чорбаджиите. Левски смята, че те доброволно или насила трябва да се включат в освободителното дело, като осигурят средства за предстоящото въстание. Така се ражда мисълта за революционния терор, отразена в серия от окръжни, писма, заплашителни бележки, съхранени в документалното му наследство.

и турчинят и пр. Свободна и чиста република.

Разработил стратегията и тактиката на освободителното дело, оттук насетне Васил Левски се заема със задачата да ги приложи в реалността. Надарен с блестящ ум и интуиция, той реализира паметна апостолско-организаторска дейност. За около година и половина Левски създава широка комитетска мрежа, разпростряла се върху почти всички български земи (с изключение на Македония), чрез която се осъществява активна пропагандна дейност сред населението.

В ОГЛЕДАЛОТО ЕНТАЛНО НАСЛЕДСТВО

Български исторически архив – НБКМ

Наличният изворов материал проследява стъпка по стъпка делото на Апостола като водач и ръководител на Вътрешната революционна организация и разкрива невиджан дотогава подем в освободителното движение. Тази практическа дейност логично води до разработването през 1871 г. на проектоустава „Нареда на работниците за освобождението на българския народ“ – своеобразна еманация на организационните концепции и принципи на Левски.

Организационният талант на Апостола може да бъде допълнен с ред лични качества и добродетели: смелост, себепристрастие, скромност, жертвотворност, човеколюбие,

„Аз, Васил Левски в Карлово роден, от българска майка юнак аз роден, не щях да съм турски и никакъв роб, същото да гледам и на милия си род.

В Сърбия ходих и по Влашко скитах – от нийде помощ за наша свобода.

Станах, отидох в Стара планина с вярна дружина с Панайот войвода, юнаци народни, техен аз байрактар. За година време всичко разгледах, което не знаех, войвода аз питах. Главни друмища и тънки пътеки, се ги бележа занаят нам леки...“

Из сборника „Свята и чиста република: избрани страници от писма на Васил Левски“.

целестремениост, решителност и т.н. Знаци за тези и други черти, определящи характера му, се откриват в съхранените писмени източници, но като че ли най-прекият път към душевността на великия бъл-

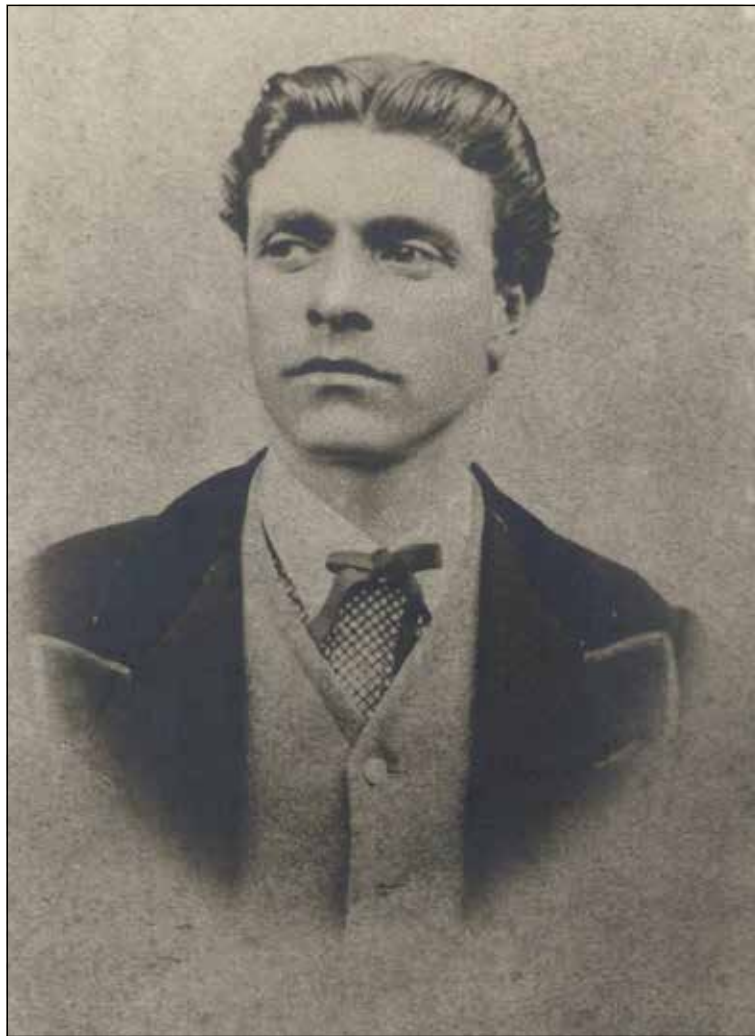
гарин минава през личния му бележник. Неговото съдържание е извънредно богато, разнообразно и многопластово, показано чрез вложената там лично от Левски информация. Пожълтелите му страници са

Родната къща на Васил Левски в гр. Карлово

Църквата „Св. Богородица“ в гр. Карлово, в която е бил ръкоположен за свещеник Васил Иванов Кунчев

Васил Левски (1837 – 1873)

Гина Караиванова-Кунчева, майка на Васил Левски

запечатали бележки от бита и ежедневието на Апостола, планове за революционна дейност, сметки, адреси, пароли, рецепти от народната медицина, части от стихотворенията на Христо Ботев „На прощаване“ и „Възпоменание“ на Добри Чинтулов и др. Ето защо с право може да се нарече *огледало на мисълта и вдъхновението на най-великия син на България*.

Съдбата е решила да пощади малко на брой, но с богато

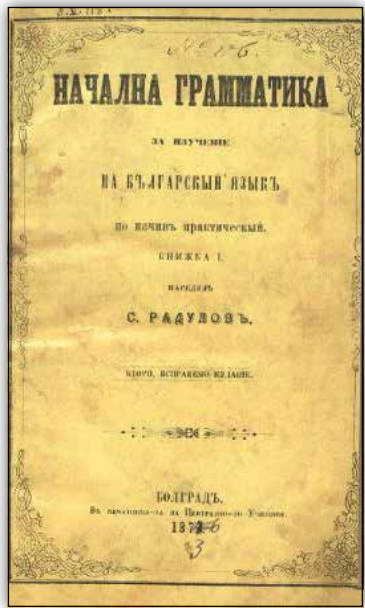
съдържание писмени свидетелства за живота и делото на Васил Левски. Днес те не само вдъхват жизненост на изградения му образ, но и ни напомнят за това, че 180 години след неговото рождение все още не се е намерил човек, който по дух и воля, по лични качества и организационен гений да е съизмерим с Апостола на свободата.

Илюстрациите са предоставени от БИА – НБКМ

Първата и единствена по рода си училищна

Д-р Татяна Караиванова

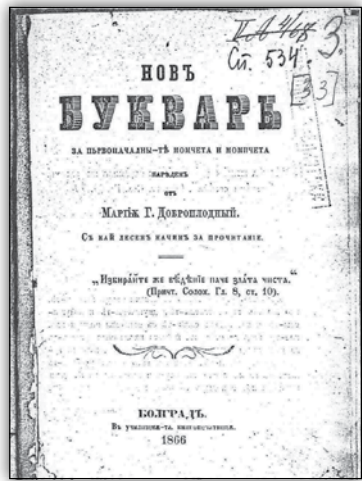
Замисълът да се открие печатница в Болградската гимназия, която да се превърне в модерен книгоиздателски център, принадлежи на втория директор на гимназията – д-р Димитър Мутев. Той е интелектуалец от европейски мащаб, учен с енциклопедични знания, владеещ до съвършенство десет езика, общественик и книжовник с издателски и редакторски опит като главен редактор на сп. „Български книжици“, издавано в Цариград. Д-р Мутев успява да сплоти и амбицира Попечителния комитет покрай грижите за гимназията да приеме присърце и идеята за печатница. През 1860 г. Мутев се обръща до премиера на Румъния Михайл Когълничану

с писмена молба за откриване на типография, като дипломатично набляга на факта, че ще се издава литература на двата езика (български и румънски), и получава писмено разрешение да организира в Болград училищна печатница. Тя е тържествено открита на 6 август 1861 г. и работи до 27 август 1877 г., или общо 16 години.

Волята и деловитостта на организаторите превръщат мащабния проект в реалност благодарение на солидните финансови средства, които се осигуряват от касата на гимназията. Печатницата в Болград е настанена в две стаи на Болградската гимназия, като едната е за словослагателите, а другата е за печатарските преси. Първоначално типографията разполага с две ръчни печатарски преси – едната нова, закупена от Виена, а другата стара, закупена от Одеса.

Общата стойност на пресите и на закупените български, латински и гръцки букви възлиза на стойност 2047 рубли. Печатницата е относително добре обзаведена за времето си и представлява модерен за тогава издателско-полиграфски център. В същото време Попе-

чителният комитет непрекъснато обновява оборудването на училищната печатница, като периодично се купуват материали (мастила, букви и хартия) от Виена и Прага.

По съдържание продукцията на Болградската печатница е учебно-просветна книжнина. На първо място се печатат учебници, необходими както за обучението в Болградската гимназия, така и за училищата в бесарабските села и най-вече в поробените български земи. След това идват книгите с религиозна тематика, обществено-политическата литература и художествените произведения, т.е. Болград не е изключение от общите книгопечатни традиции на българските полиграфически центрове като Цариград, Виена, Букурещ, Браила, Одеса и др.

В типографията на Болградската гимназия за времето от 1861 до 1877 г. са отпечатани общо 74 заглавия на учебници, художествена литература, слова, брошури, държавни документи, календари и др. От тези 74 заглавия 36 са на учебници, от които: 10 учебника по български език:

- 5 буквара: Български буквар, наредил по най-нова метода Павел Калянджи. Издание II. Болград, 1861. 32 с.; Български буквар. Нареден по нов и най-лек начин от Сава Радулов. Издание II. Болград, 1866. 32 с.; Нов буквар за първоначалните училища за момчета и момичета, нареден от Мария Г. Доброплодна с най-лесен начин за прочитане. Болград, 1866. 40 с.; Буквар, съставен в полза на българското юношество от Павла Калянджи. Болград, 1867. 32 с.; Български буквар, нареден по нов и най-лек начин от Сава Радулов. Издание III. Болград, 1870. 32 с.;

- 1 читанка: Кратка читанка за взаимните училища. Нареден по последната най-нова метода от Павла Калянджи. Издание II. Болград, 1862. 87 с.;

- 4 български граматик: Учебник по български език, преведен от подобен руски учебник (от Смирнов) от Сава Радулов. Болград, 1863. 150 с.;

Начална граматика за изучение на български език. По К. Говоров наредил Сава Радулов. Книжка I. Болград, 1870. 116 с.; Начална граматика за изучение на български език. По К. Говоров наредил Сава Радулов. Книжка II. Болград, 1871. 86 с.; Начална граматика за изучение на български език по начин практически. Наредил Сава Радулов. Книжка I. Издание II. Болград, 1873. 119 с.;

- по румънски език, който е държавен – 5 учебника;

- по френски език, който е международен – 4 учебника;

- по немски език – 2 учебника.

По други предмети са издадени следните учебници: по Закон Божи – 4 учебника; по география – 2 учебника; по всеобща история – 2 учебника; етика – 2 учебника; писмовник (как се пишат писма) – 1 учебник; методически указания за взаимните училища – 1 учебник; хигиена – 2 учебника и естествена история – 1 учебник.

От това изброяване е видно, че от 36 учебника 21 са учебници по езиците, 11 са от хуманитарния цикъл и само 3 учебника са от природните науки, като няма нито една аритметика или математика. Тази едностранчивост към езиците и хуманитарните науки за сметка на природо-математическите показва целта и политиката на Болградската училищна типография – да се печатат материали в помощ на българските колонисти. В печатницата са отпечатани и 8 заглавия на духовна литература, която е предназначена не толкова за църковна служба, колкото за четиво на грамотните българи.

Отпечатана е комедията на Теодосий Икономов (четвъртия директор на гимназията) „Ловчанският владика или беда на ловчанският сахатчия“, 1863 г. Сюжетът на комедията е по истинска случка, станала в Ловеч. На гневен сатиричен прицел са взети корупцията и развратът на гръцкото духов-

венство. Излязла в разгара на борбата за българска църковна независимост, тази с неособено високи художествени качества комедия се играе с огромен успех в почти всички български градове, надхвайки българи-те за безкомпромисна борба срещу фанариотите. След комедията излиза историческата повест „Ясен I [Асен I]. Приказка за българската история“ (1864 г., 154 с.) от Сигизмунд Милковски в превод от Б. Димитров (псевдоним на Христо Г. Данов). Третата отпечатана книга е популярно четиво през Възраждането: „Изгубена Станка. Повест съвременна“. Написал Илия Блъсков. Болград, 1865. 138 с.

Друга книга, която трябва да се отбележи, е солидният по обем том с български фолклорни материали „Български народен сборник“, събран, нареден и издаден от Васил Чолаков. Част I. Болград, 1872. 356 с. През 1876 г. са отпечатани „Жизнеописание на Христо Ботйов“ (първата биография на поета революционер) и „Българското въстание в България на 1876 г. Драма“ – и двете с автор Киро Тулешков.

Част от продукцията на Болградската училищна печатница са слова, произнасяни от учителите – Теодосий Икономов, д-р Васил Берон и др., на 11 май – празника на Св. св. Кирил и Методий; слова, произнасяни при завършване на учебната година; реч при погребението на Димитър Ромов; две открити писма; реч

на епископ Мелхиседек (на румънски език).

В болградската типография се отпечатват документи: Хрисовулът (указът) за откриване на гимназията (на български и румънски език), Постановления за българските колонисти, Устав на градските и селските общества (на български и румънски), Правилник за управление на църквите в окръг Болград (на румънски език), Аpell за събиране на предложения в окръг Болград (на румънски език), Правилник за библиотеката на гимназията (на български и румънски език), Завещанието на д-р Иван Селимински и др.

В печатницата на Болград-

ската гимназия са издадени три календара: за 1867 г., 1868 г. и стенен календар за 1877 г. с портрет на загиналия за народна свобода Христо Ботев. Отпечатана е и една песнопойка – „Цигулка с народни и любовни песни“ – само текстовете, без нотни партитури.

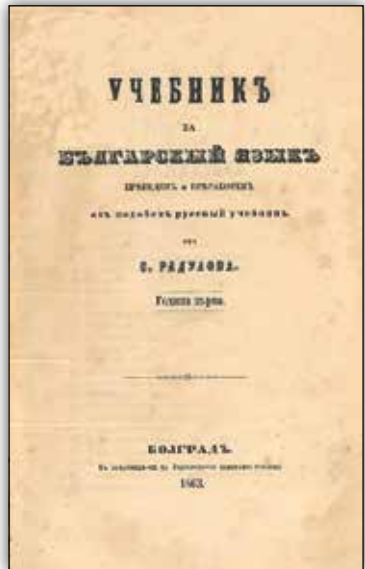
Както и в други печатници през Възраждането, така и тук излизат редица периодични издания. На първо място са две списания: „Духовни книжки“ е с редактор Рашко Блъсков, който издава през 1864 г. 11 книжки и през периода от 1866 до 1868 г. още 13. Второто списание е „Общ труд“ с редактор Теодосий Икономов, издал само 3 книжки през 1868 г. В „Общ труд“ е публикувана за пръв път поемата на Никола Козлев (тогава учител в Беса-

ищна печатница

рабия) „Хайдут Сидер и Чер Арап“.

В печатницата се издават местните вестници „Пътник“, „Ехо на Болград“, „Ялпуг“ и „Ехо на Бесарабия“, но от тях излизат само по няколко броя.

Значителна следа в българската възрожденска публицистика оставя последният революционен вестник на нашата емиграция „Български глас“, с подзаглавие „вестник политически и книжевни“. Главен редактор формално е Иван Иванов, а истинският е близкият съратник на Ботев Киро Тулешков. На страниците на вестника има политически прегледи, вести от българските земи, външни новини, възвания, прокламации, телеграми. В тях се засягат най-важните събития на Балканите и Европа – подробности за Априлското въстание и преминаването на четата на Христо Ботев, избухването и ходът на Сръбско-турската война от 1876 г. и участието на български добро-

волци в нея, мисията на Марко Балабанов и Драган Цанков пред Великите сили в Европа, дипломатическата подготовка, началото на хода на Руско-турската освободителна война, създаването и началните бойни месеци на Българското опълчение, подробни сведения за военните действия до края на юли 1877 г. и др. „Български глас“ съдържа и множество материали за дейността на последната българска емигрантска организация – Българското централно благотворително общество в Букурещ.

На страниците на вестника се поместват още книжовни вести, обяви, бележки на редакцията, списъци на лицата, дарили помощи за пострадалите при потушаване на Априлското въстание от 1876 г. български, уставни на благотворителни общества, комитети и дружества на българи от Бесарабия. От бр. 19 до 23 като подлистник се печата статията на Киро Тулешков „Българинът

под турското иго в XIX век“. Вестникът отпечатва и няколко стихотворения, между които и „На България“ на Иван Вазов.

Макар че Болградската училищна печатница има български, латински и гръцки букви, на гръцки език не е отпечатано нищо, а на румънски език – само учебниците по румънски език и част от документите, които са цитирани. Ако мога приблизително да посоча обема на българските текстове, той е около 95%, а останалите 5% са на държавния румънски език. Този факт красноречиво доказва българския характер на тази възрожденска печатница.

В заключение ще кажа, че създаването и работата на печатницата на Болградската гимназия трябваше да изпълни две основни задачи: да издава българска учебна и художествена литература, като задоволява все по-растящите

образователни и културни потребности както за българските селища в Бесарабия, така и за градовете в поробените български земи. И втората основна задача е чрез печатното българско слово да поддържа будно българското национално съзнание на подрастващи и възрастни. Тези две основни задачи Болградската гимназиална печатница изпълни блестящо.

IN MEMORIAM

На 13 март 2017 г. се навършват 10 години от смъртта на поета и книговед доц. д-р Петър Парижков

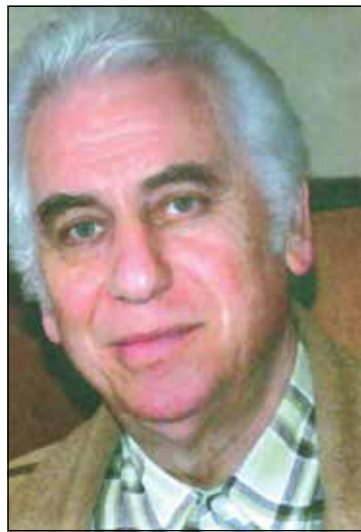
Той беше уважаван преподавател в Университета по библиотекознание и информационни технологии, посветен изцяло на своите студенти и на научните си изследвания в областта на Българското възрождане и книжарството, изключителен професионалист, поет, общественик, радетел за подбуждане на българската духовност и култура, инициатор и пръв организатор на ежегодните национални конференции с международно участие на УниБИТ в Деня на будителите 1 ноември. Роден е в с. Алеково, Великотърновско през 1944 г., където завършва училище с отличие. Прави първите си поетични опити още през ученическите си години, публикувани в сп. „Родна реч“, в-к „Народна младеж“, великотърновския в-к „Борба“. Служи като граничар на южната граница, за която създава стихове, изпълнени с високо чувство за дълг и отговорност към Родината. Петър Парижков завършва българска и руска филология в СУ „Климент Охридски“. От 1968 до 1988 г. е отговорен секретар и завеждащ отдел „Поезия“ на в. „Пулс“. Автор е на текстове за песни за фестивала „Ален мак“.

От 1994 г. преподава в Университета по библиотекознание и информационни технологии (тогава СВУБИТ) дисциплините Книгознание, История на книгата, Книгата в социалната комуникация, Книжовната култура на Българското възрождане, История на книгоиздаването и книготърговията, Основи на книгоиздаването.

В УниБИТ е ръководител на катедра „Книга и общество“, главен редактор на ежегодния научен сборник „Трудове на СВУБИТ“, зам.-гл. редактор на сп. „Издател“ и член на Редакционния комитет на в. „За буквите – О писменехъ“.

През 1993 г. защитава докторска дисертация на тема „Книжарството в България през Възраждането“. Хабилитира се в направление Книгознание, библиотекознание, библиография. През 1999 г. става доцент. „Книжарство, книгоразпространение, книготърговия в България: метаморфози и константи“ е изследователският труд на доц. д-р Петър Парижков за получаване на научното звание професор. Поради внезапната му смърт трудът остава незавършен...

Творческата му биография се свързва с изследванията му в областта на историята на българската книга, книгоиздава-

Петър Парижков (1944 – 2007)

нето и книготърговията от XIII в. до днес, по които има много публикации. По-важни от тях са книгите „Възрожденски книжари“, „Апостоли на книгата“, „Отец Матей Преображенски“. Изследва дейността на книжарите и книгоиздателите Христо Данов, Драган Манчов, Арсений Костенцев и Тодор Чипев. Участва в създаването на Енциклопедия „Българска книга“.

Отдавнашен съдейник (по думите на Илия Пехливанов) на Кирило-Методиевския вестник „За буквите – О

писменехъ“, Петър Парижков влага цялата си енергия за неговото възобновяване след 10-годишното принудително прекъсване на издаването му. Той урежда и регистрирането на едноименното издателство.

Поезията на Парижков е заредена с интелектуално вътрешно напрежение, с грижовност към словото, с конкретност на изразните средства, с детайли, които въздействат на мисълта и възбуждат ни със своята неповторимост и неочакваност.

Петър Парижков ни караше да погледнем обикновения си живот с необикновените очи на изкуството. За него писа друг поет – Янко Димов, в своята рецензия за книгата му „Пияни от оптимизъм“ (2009): „поетът е вложил душата и сърцето, съвестта и надеждата си в думите, чрез които иска да ни направи по-хармонични и по-човечни. Неговите публикации носеха виталност, преклонение пред историческото минало на България, увереност, че доброто у човека ще надделее егоизма, пошлостта и омразата“.

3 март, ЕПОС

Лежат сега в музеи знамената.
Притихват лаконичните слова.
И броди пак епическият вятър
над изгреви и кървава трева.
Минава над редутите и траншеи,
минава над баталните платна...
В железните светилници ли греє
или е там –

във свята война?
Но този ден не е мемориален.
Във хроники не е заключен той.
На картите го търсят генерали,
сънуват го войниците в покой.
Вървят към него руски гренадири
и роти опълченски пак вървят.
Тръбачите във боя не умират
и свирят пак

над поход и над смърт.
На Шипка всичко,
всичко е спокойно.
А мъртвите не чуват песента.
Молитвата не е заупокойна.
В камбанен звън не отзвучава тя.
Не отзвучава в късите минути,
в дула и циви,
в паметния знак.

Остават будни страшните редутите
в сърцата ни –
единствен зодиак.
Там вдига батальоните Русия.
Със българската кръв да ги сроди.
И пада неподобна орисия
над костите на нашите деди.
В музеите не стихват знамената...
Ти чуваши ли – през младите тревии
минава пак епическият вятър.
... Историята все към нас върви.

Петър Парижков

Нематериалното културно наследство е споделена отговорност пред всички нас

Даниел Калчев – директор на Регионален
център за опазване на нематериалното
културно наследство в Югоизточна Европа
под егидата на ЮНЕСКО

Даниел Калчев

Трети март – националният празник на България – е повод за национална гордост и самочувствие, това е и повод да си припомним възрожденския стремеж на българите към запазване на своята свобода, духовност и идентичност. Идентичност, която се е съхранила благодарение на предаването през поколенията на традиции и обичаи, възплътили в себе си изконни човешки ценности, които формират нематериалното културно наследство на страната ни. *„През живота културно наследство ние разбираме и формираме света и битието си. То е нашият мост от миналото към бъдещето. Също така е и извор на идентичност и принадлежност във времена на промени. То ни предлага мъдрост, върху която можем да изградим устойчиво развитие за всички.“*

Из речта на Ирина Бокова, Генерален директор на ЮНЕСКО, на форум, организиран по случай 70-годишнината на ЮНЕСКО, на тема „Приносът на държавите членки от Югоизточна Европа за разпространението и прилагането на Конвенцията на ЮНЕСКО за опазване на нематериалното културно наследство (2003 г.) – София (България), 12 декември 2015 г.

Нематериалното културно наследство е крехък, но и изключително важен ресурс за запазване на културното многообразие в контекста на нарастващата глобализация и се превръща в гаранция за устойчивото развитие по целия свят. Все повече се оценява приносът му за икономическо развитие и социална кохезия. Нашият регион е наситен с богато нематериално културно наследство, което прескача границите и териториите, насърчава взаимното познаване и диалога между народите като гарант за стабилност и мир в региона. Това е и мисията на Регионалния център за опазване на нематериалното културно наследство в Югоизточна Европа под егидата на ЮНЕСКО – чрез насърчаване на активното сътрудничество на национално, регионално и международно ниво и чрез инициране и осъществяване на различни инициативи и обучения да способства за опазването и популяризирането на живото наследство в региона. Със своята мрежа от 15 държави членки Центърът се превръща във важен фактор в културната политика в региона и медиатор за постигането на целите на устойчивото развитие.

Опазването на нематериалното културно наследство е споделена отговорност пред всички нас и светлата дата Трети март ни напомня за важния дълг, който носим към нашите предшественици и нашите деца.

В памет на един велик българин

Проф. Нели Костова

Цветан Тодоров (1939 – 2017)

Роден е на 1 март 1939 г. в гр. София. Произхожда от род на изявени интелектуалци. Баща му – Тодор Боров (1901 – 1993), е известен литературовед и библиограф. В тази сфера се изявява и чичо му – Ценко Цветанов (1904 – 1960) – писател, литературен критик, преводач, библиограф. Важно е да отбележим, че в периода от 1953 до 1960 година той е директор на Държавния библиотечарски институт. Дядо му по майчина линия е общественикът и политикът Иван Пеев-Плачков (1864 – 1942), два пъти министър на народното просвещение (1900 – 1901 и 1912 – 1913) и секретар (1911 – 1939) на Българското книжовно дружество. Брат му – Иван Тодоров (р. 1933), е български учен, получил звание „член-кореспондент“ на 33 и „академик“ само на 40 г. В периода 1979 – 2014 Цветан Тодоров е съпруг на писателката Нанси Хюстън (р. 1953), от която има две деца. В тази среда от ранно детство той формира възгледите си за литературата и през 1961 г. завършва българска филология в Софийския университет. Две години по-късно заминава за Париж, където през 1966 г. под ръководството на френския философ, есеист и семиотик Ролан Барт (1915 – 1980) защитава докторска дисертация на тема „Литература и означаване“, в която защитава тезата, че поезията са специфичните езикови условия на създаване и означаване на художествения текст. В края на 80-те го-

дини на миналия век насочва вниманието си към историята на идеите и анализира проблеми като колонизацията, тоталитаризма, отношението към Другия. Признание за новите си виждания, за изследването на разбирателството между културите и на отпечатъка, който насилието оставя върху колективната памет, получава чрез испанската награда „Принцът на Астурия“. Той е автор на над 30 книги, преведени на 25 езика. 16 от тях са преведени и на български. Десет от книгите са фундаментални изследвания по теория на литературата. В много текстове разглежда „фантастиката като особено показателна форма на литературно самосъзнание“. Доказва, че „посредством историята субективната етика става съизмерима с универсалните морални ценности, без които от историческата

истина биха останали само голи факти“. Застъпва тезата за „диалогичната критика, където текстът на автора и текстът на критика са равнопоставени“ (по Стоян Атанасов). Убеден е, че „Добродейнието вече е път, по който може да тръгне всеки“, както и че „Човек винаги може да бъде свободен. И пътят към свободата минава през образованието“. Публикувал е стотици статии. Шейсетата и шейсет и петата му годишнина са отбелязани у нас с научни конференции, а материалите от тях са публикувани в сборници. Богатото му творчество, както и всичко, публикувано у нас за него под формата на книги, статии и рецензии, е събрано и социализирано чрез биобиблиографията, съставена от библиографа на Института по литература при БАН Аделина Германова.

Първият българин, който стана почетен гражданин на град Одрин

Разнообразен и плодотворен е личният принос на проф. Стоян Денчев в качеството му на политик, общественик и Ректор на УниБИТ за развитието на отношенията между Р България и Р Турция.

По негово предложение през 1994 г. се открива граничният контролно-пропускателен пункт между селата Хамзабейли и Лесово, който днес е един от най-натоварените ГКПП. Благодарение на опита, познанията и далновидността на проф. Стоян Денчев, в едни от най-трудните години бяха направени сериозни крачки за реставрацията и опазването на един от емблематичните паметници на културата, съхранил спомена за силната вяра

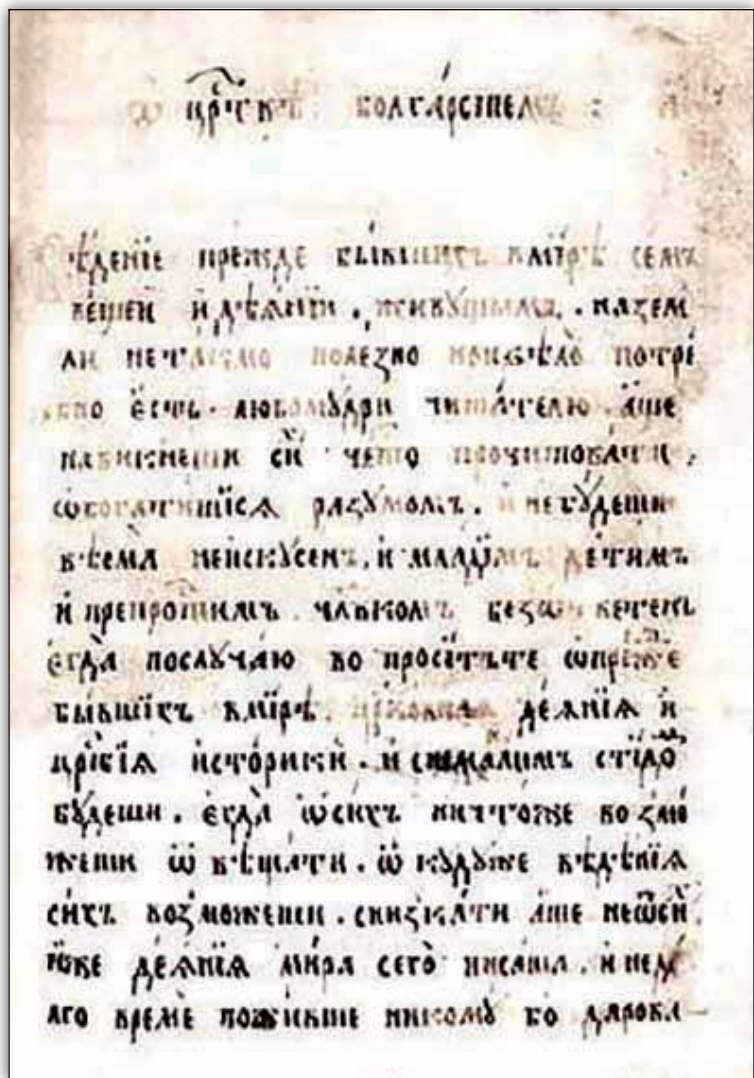
и живота на българите отвъд границата – православната църква „Св. Св. Константин и Елена“ в град Одрин.

През последните години проф. Стоян Денчев успя да реализира много позитивни идеи по линия на образованието, науката и научните изследвания, в рамките на сътрудничеството между Тракийския университет в Одрин и Университета по библиотечнознание и информационни технологии в София.

На това се дължи и фактът, че на 25 ноември 2016 г. на пишна церемония в новооткрития комплекс „Глория парк Палас“ в гр. Одрин кметът на града г-н Реджеп Гюркан връчи официалните документи

за почетен гражданин на град Одрин на проф. Стоян Денчев. Той беше отличен редом със световноизвестния гръцки художник Димитрис Налбантис и известния турски специалист по проблемите на културно-историческото наследство проф. д-р Метин Съозен.

На церемонията по награждаването присъстваха валията на Одрин Гюнай Йоздемир, Генералният консул на Р България в Одрин г-н Васил Вълчев, кметовете на българските погранични градове Елхово, Ямбол, Болярново, Свиленград и Кърджали, политици, духовници, интелектуалци и други гости от България, Гърция, Косово, Сърбия.

Опгълченец в бойна униформа

Консултанти

Мария Бранкова
Емилия Серафимова
Добриня Бадалова
Христо Богданов
Николай Ликовски

Изданиято
има общокултурен
характер
и авторите следва
да избягват преки
политически внушения
и коментари.

Авторите носят отговорност
за своите публикации.

Заглавията и подзаглавията
са от редакцията.

Съкращаването на текст
се съгласува с авторите.

Запазва се оригиналният
правопис на документалните
текстове в броя.

Приемат се за печат
материали до 3 стандартни
страници само на електронен
носител с необходимите
илюстрации на отделни
файлове, по възможност
на по-висока резолюция
(мин. 180 dpi).

Благославяйте,
а не кълнете!
И поправяйте –
ще ви бъдем
благодарни...

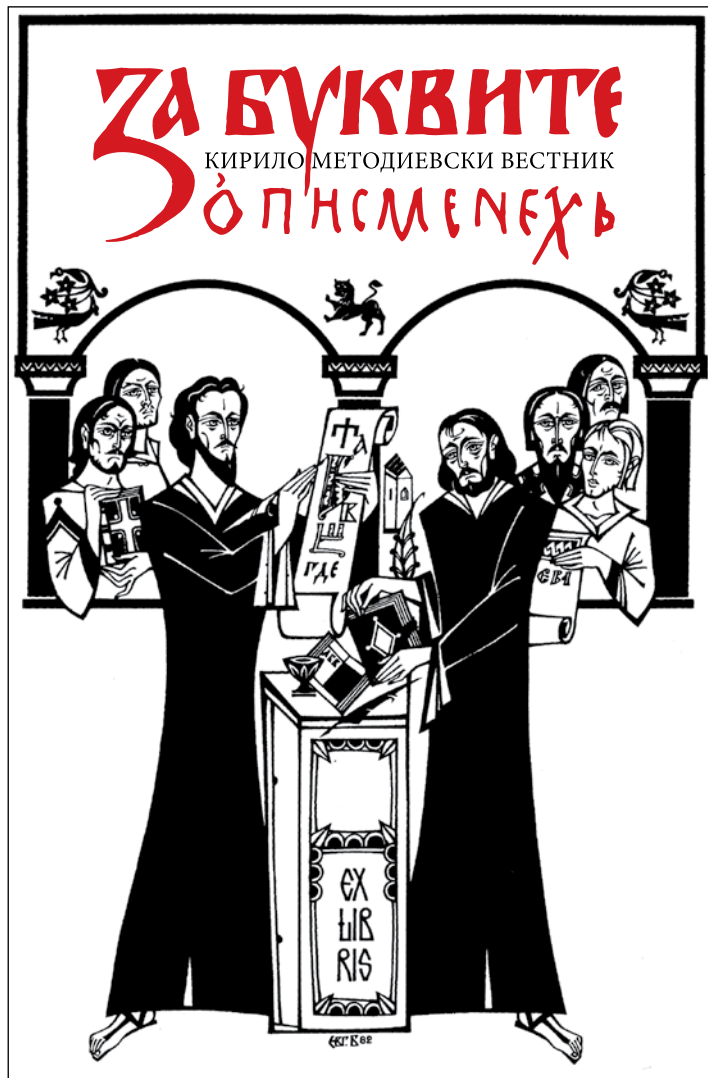
Броят е приключен
редакционно
на 19 февруари 2017 г. –
Св. апостол Архип

Николай Бердяев

„Светлината
на Христа идва
от бъдещето“

До 20 февруари 2017 г. сайта на „За буквите – О писменехъ“ – www.zabukvite.org са потърсили 79 583 читател от страната и чужбина

Екслибрис Евгений Босацки

ISSN 1312-3785

Излиза от 1979 година

Бр. 49 / март 2017 г.

Основател на изданието
ВЕСЕЛИН ЙОСИФОВ

Главен редактор
ИЛИЯ ПЕХЛИВАНОВ

Отговорен редактор
Гл.ас. д-р ДИАНА СТОЯНОВА

Съредактори
ХРИСТО БУКОВСКИ, КАЛИН НИКОЛОВ

Редактор-коректор
СВЕТЛА ДЕВКОВА

Графично оформление, редактиране и илюстрации
КИРИЛ ИВАНОВ

МЕЖДУНАРОДЕН РЕДАКЦИОНЕН КОМИТЕТ

Председател
Проф. д.ик.н. СТОЯН ДЕНЧЕВ

ДЖУЗЕПЕ ДЕЛ' АГАТА, ВАЛЕНТИН БОБЕВСКИ, ДРАГИША БОЙОВИЧ,
ТАМАРА БЪРТЪН, ТОМАС БЪТЛЪР, ВЛАДИМИР ВАВРЖИНЕК, ЕКХАРТ ВАЙЕР, ТОДОР ВАРДЖИЕВ,
ГЕОРГИ ВАСИЛЕВ, ВАСЯ ВЕЛИНОВА, РАДОСЛАВ ВЕЧЕРКА, МАРЧЕЛО ГАРДЗАНИТИ,
ДИМИТРИОС ГОНИС, ЦВЕТАН ГРОЗДАНОВ, ВАСИЛ ГЮЗЕЛЕВ,
ДЖОРДЖО ДЗИФЕР, АКСИНИЯ ДЖУРОВА, БОЖИДАР ДИМИТРОВ,
ИВАН ДОБРЕВ, НЕВЯНА ДОНЧЕВА-ПАНАЙОТОВА, АНТОН ДОНЧЕВ, НАДЕЖДА ДРАГОВА,
АНТОНИЯ ДУЕНДЕ, РУМЯНА ЗЛАТАНОВА, ДИМИТЪР ИВАНОВ, ИЛИЯ ИЛИЕВ, МАРИЯ ЙОВЧЕВА,
БИСЕРА ЙОСИФОВА, ИГОР КАЛИГАНОВ, КАЛИНА КАНЕВА, ДАРИНА КАРАДЖОВА,
КИРИЛ ПЛАМЕН КАРТАЛОВ, ДИМИТЪР КЕНАНОВ, ИВАН КОЛЕВ, РУМЯНА КОНЕВА,
ЛЮБОМИР ЛЕВЧЕВ, МЕРСИЯ МАКДЕРМОТ, РОЛАНД МАРТИ, ПРЕДРАГ МАТЕИЧ, ФЛОРИАН
МЕСНЕР, ХАЙНЦ МИКЛАС, АНИСАВА МИЛТЕНОВА, ГЕОРГИ МИНЧЕВ, АЛЕКСАНДЪР НАУМОВ,
СВЕТЛИНА НИКОЛОВА, ТАТЯНА НИКОЛОВА-ХЮСТЪН, КОНСТАНТИНОС НИХОРИТИС,
МАТИЯ ОРБАН, СПАРТАК ПАСКАЛЕВСКИ, ДОНКА ПЕТКАНОВА,
ДМИТРИЙ ПОЛИВАННИЙ, ГЕОРГИ ПОПОВ, МАРИЯ ПОПОВА, ЦВЕТИ РАДЕВА,
ЮРИЙ РОСТОВЦЕВ, РАЛИЦА РУСЕВА, НАДЕЖДА САВОВА, ДЖУН-ИЧИ САТО, ТАТЯНА СЛАВОВА,
МАРИНА СМОЛЯНИНОВА, КРАСИМИР СТАНЧЕВ, ХРИСТО ТЕМЕЛСКИ, ФРАНСИС ТОМСЪН,
ГЕРГИНА ТОНЧЕВА, ПЕТКО ТОТЕВ, АННА-МАРИЯ ТОТОМАНОВА, ХРИСТО ТРЕНДАФИЛОВ,
АНАТОЛИЙ ТУРИЛОВ, ВАСИЛКА ТЪПКОВА-ЗАИМОВА, ХИЛДЕ ФАЙ, УИЛЯМ ФЕДЕР,
КРИСТИАН ХАНИК, ПЕТЕР ШРАЙНЕР

Съдейници

Доц. д-р Соня Пенкова, доц. д-р Красимира Александрова, Ивелина Иванова,
Антоанета Сърневска, Пепя Манастирска

Университетска младежка академия за управление на знания
Компютърна лаборатория „Джон Атанасов“

ИЗДАТЕЛСТВО „ЗА БУКВИТЕ – О ПИСМЕНЕХЪ“
www.unibit.bg • www.zabukvite.org

Директор
Доц. д-р БОНКА ХИНКОВА

Научен секретар
ЕВГЕНИЯ ВАСИЛЕВА

София, 1784, бул. „Цариградско шосе“ № 119
e-mail: info@zabukvite.org

Печатница
ДЕМАКС
Директор Марин Несторов

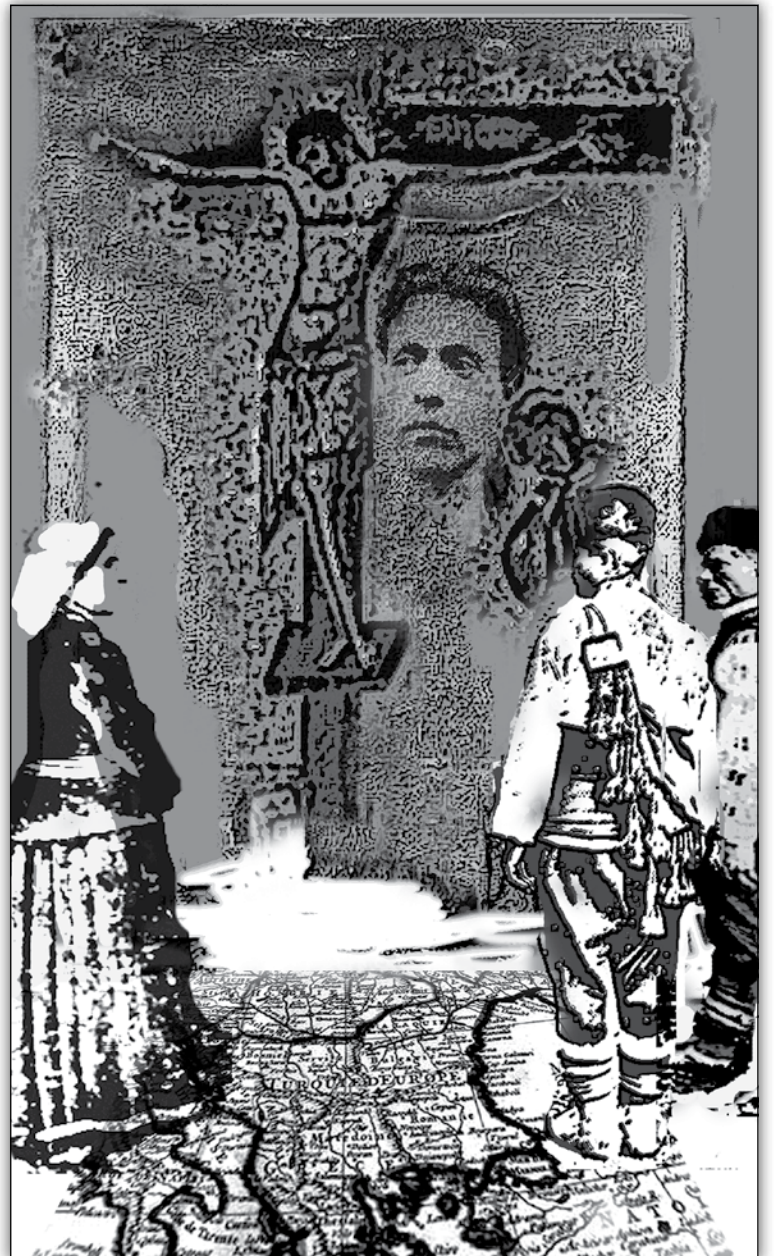
„Битката при Телиш“. Худ. Виктор Мазуровски (1887)

Уникална снимка – руските военни части в Сан Стефано (1878)

Сражение между руски и турски военни части. Цветна литография (1878)

Преклонение. Худ. Калин Николов

Руски войник пред Цариград. Картичка с поставени в нея картини от битки през Руско-турската война, 1877-1878 г.

